

MAURINIACENSIS MONASTERII CHRONICON

Ab anno Christi 1108 usque ad annum 1147, quo rex Ludovicus VII in Terram Sanctam profectus est,

AUCTORIBUS

TEULFO ET ALIIS EJUSDEM LOCI MONACHIS.

(*DOCHESNE Script. rer. Franc., t. IV, p. 359, ex bibliotheca viri cl. Alexandri Petavii senatoris Parisiensis.*)

LIBER PRIMUS

Cujus major pars destituerat

Novèritis, o pòsteri nostri; diabolum et angelos A
ejus primordialis hujus Ecclesie multum invidisæ, crebris eam impugnationibus vexavisse, tribulationes sæpe graves concitavisse, et penitus eam extinguere tentavisse. Sed Dominus, proreta bonus, navim stam per hoc mare magnam et spatiosum currentem, a vertiginibus undarum, a vorticibus fluctuum, a turbinibus ventorum semper eripuit. Qui etsi quando dormire visus est, tamen lacrymis et precibus servulorum suorum pulsatus evigilavit, ventis et mari ut conquiescerent imperavit; et ut tempestatem magnam magna tranquillitas sequeretur, gratia sua effecit. Cavete ergo, o posteri nostri, cavete ab hostibus tam inmanibus, qui non transeant nobis transeuntibus, qui non dormiunt nobis dormientibus, qui non moriuntur nobis morientibus. Numerositas autem tribulationum nostrarum frequentius occasiones accepit ex similitate elibatam et monachorum invicem invidentium; invicem mordentium. Atqui hostis malignus, quo nihil est malignius, ex loco vulnus infligit libentius, quo mortem infert facilius. Hostis enim hostem citius volens extinguere, non manum aut pedem amputat, non aures aut nares truncat, non orbis eruit, non alias corporis partes impetit, sed cruento gladio caput a cervice rescindit, et ita facile uno vulnere omnia membra occidit. Sic et diabolus congregationem totam quærens occidere, abbatem a congregatione, quasi caput a corpore, gladio discordie satagit separare. Quomodo enim poterit corpus animantis vivere sublato capite? Hic facio finem, ne quem scribendo fatigem.

.....Medietatem Stripiniacensis ecclesie dedit nobis, sicut in principio dictum est, Ansellus filius Arenberti, alteram medietatem Haimo filius Senchildis de Firmitate Baudini; necnon et Verruinax. Echenwillerum autem dederunt nobis duo nobiles viri Goffredus et Isenbardus frater ejus Pitneris oriundi. Ecclesiam de Firmitate Baudini Guido Trocellus (1) hujus loci fidelissimus, concedentibus uxore sua Adelaide; et patre suo Milone vicecomite, et matre sua vicecomitissa; quæ precedente nocte per somnium viderat ranam oleaginam se manu tenere. Nos autem ab ipsa audientes somnium, omnes diximus competenter ad id quod elementer et divinitus ab eis nobis tribuebatur pertinere. Ecclesiam de Bovinis et terram et lucum dederunt nobis duo fratres Goffridus et Bernardus; Helia monacho nostro, eorum consanguineo, eos ad hoc animante. Ecclesiam S. Juliani, ubi antea fuerat abbatia sanctimonialium, dedit nobis Emmauricus Stampensis oppidanus, vir egregius; filius sub et uxore concedentibus: quam multi monachi etiam data multa pecunia voluerunt nobis subripere. Ecclesiam de Guinevilla dedit nobis Bernodulfus nobilissimus de Firmitate, et uxor ejus Mathildis, quæ nobis fecit thuribulum argenteum magnum, et calicem similiter argenteum deauratum, quæ et prima ecclesie fundamina jecit, et in aliquantam altitudinem eduxit, et Lisiardus Flandrensis filius eorum, qui nobis vitream majorem in capitis fecit. Ecclesiam S. Germani primam partem dedit nobis noster Ansellus, secundam Helias prædictis, tertiam et C quartam filii Alberæ Urso et Arnaldus, quintam

(1) Forþan filius famosi illius Milonis de Leherri-Moute, et frater minor Milonis vicecomitis Treceensis. Cf. Sugerii Vitam Ludovici Grossi, cap. 8.

vel sextam necdum habebamus tunc quando ista scribebamus, sed quandoque nostram futuram esse non dubitabamus. Ecclesiam de Bona dedit nobis Milo Rainardi filius. Ecclesiam de Serni dedit nobis Bernodalus Potinus. Ecclesiam de Verres dedit nobis Engenulfus. Ecclesiam de Cesiaeo Elizabeth de Maci, ecclesiam S. Ebrulfi Segoredus. Belouillam dedit nobis Herbertus Bornius erga nos largissimus, cujus animam beatificet Christus. Ecclesias de Stampis veteribus, id est S. Martini, S. Albani, S. Medardi, dedit nobis rex Philippus, et litteris regalibus dationem hanc confirmavit, et Ludovico regi designato filio suo, ut illipsum concederet præcepit. Qui Ludovicus, assumptis Emmaurico Montisfortis domino, et Simone Nealphæ, in capitulum nostrum venit, participium beneficiorum nostrorum humiliter petiit et accepit, donum quod rex pater suus nobis fecerat concessit, et sumptas in manibus litteras super altare posuit, et ita donum patris confirmavit. Ecclesiam de Bolreto dedit nobis Arrandus de Corboilo. Villam quæ dicitur Mesuns, tali modo acquisivimus, imo non villam, sed desertum. Terra illa erat sanctimonialium S. Eligii, sed eam redegerat in desertum multitudo inuasorum, et incurio crebra prædonum. Nos autem abbatissæ et cæteris sanctimonialibus data pecunia condigna, et annuo censu denominato, concedentibus omnibus quorum contentia de his expetenda erat, terram prædictam diu incultam accepimus excolendam. Cumque in omni congregatione nostra aliquem tanto labori aptum quæreremus, et non inveniremus, Bauduinus ille, de quo longe supra mentionem feci, quem et in monasterii, et in dormitorii opere tantum laborasse narravi, nunc quoque adhuc laboris immensitate imperterritus, ultroneus sese obtulit, et pro fratrum suorum utilitate pondus pene importabile insumpsit. Quibus verbis viri hujus labores referam, quibus iterum in ædificatione villæ laboravit? Credo quod nec ipse qui passus est facile referre posset. Locum diu incultum excoluit. Vepres et tribulos, silices et dumos, et cætera rudera terræ visceribus inhærentia, nunc aratro, nunc ligonibus, nunc cæteris ruricolarum armis eradicavit. Hospites oblatarios pene octoginta inibi congregavit. Quidam viri impij vi-

A dentes ita locum proficere, cœperunt lacessere, et calumnias quasdam inferre facere. Quorum alii sibi minaciter expetebant furfuragiam, alii gallinagium, alii tutamentum, quod vulgo dicitur tementum. Mea est, aiebat iste, viaria. Ille petebat illis, iste ista : et ita Bauduinum nostrum, et verè nostrum, tribulabant vexatione continua. Ille pro posse unas multis obsistebat, et nunc placitando, nunc pecuniam dando, impetus irruentium refringebat. Ille necessitate compulsus, tempore messis totam prope Belsiam circuitabat, obdurata fronte ab omnibus annonam petebat : de qua aliquanta conquisita pecunia, tyrannidem impetentium leniebat, et terram a consuetudinariis gravaminibus relevabat. Quodam messis tempore, cum nimio tiliarum, surarum vel pedum dolore laboraret, et neque pede neque equo ire valeret, eo vehiculo quod vulgo birotum dicitur, circumferri per Belsiam ad petendam annonam pie frontosus non erubuit, imo erubescere quam cœpta non perficere maluit. Homo tantæ devotionis Bauduinus erga locum hunc exstitit. Retribuat ei Deus quæ bene, probe, fideliter gessit. Nec solum illi, sed et omnibus hujus loci exstructoribus, provectoribus, tutoribus, vel quocunque modo substantiatoribus misereatur Deus. Mihi quoque Teulfo, qui hæc dictavi, qui nescio utrum aliquid unquam huic loco profecerim, excepto quod totam bibliothecam hanc a Genesi usque ad ultimam Pauli Epistolam, Augustinum de Trinitate Dei, De verbis Domini super Joannem, Moralia Gregorii, et quosdam alios prout melius potui emendavi, et accentibus distinxi. Qui diu præcentor sui, postea vero prioratum regere tentavi; sed ita regere ut dignum foret, partim ignorantia, partim incuria, partim infirmitate non corporis, sed morum, præpediente, non potui. Qui hæc legeris, obtestor te per dulcissimum nomen Domini mei Jesu Christi, ut affectu quo poteris dicas : « O Deus natura misericors, misericordiam impendendo miserator, qui omnium misereris, precor, miserere Teulfo misericordiæ tuæ indigno. » Quod si viscera tua a me clauseris, et precem meam surda aure transieris, In Deum, qui charitas est, et in me peccabis.

PROLOGUS LIBRI SECUNDI.

Legitur in libro qui Actus apostolorum inscribitur, in primitiva Ecclesia tantam plebis devotionem fuisse, et ita populi Christiani floruisse primitias, ut post acceptam fidem nemo domum, vel aliquid suum proprium possideret : sed jure fraternitatis essent illis omnia communia : scilicet ut qui eodem consortio religionis tenebantur, eodem consortio fruerentur et vitæ. Nefas enim putabant religiosi viri

Deum sibi participem non asciscere in substantiâ, qui particeps esset in gratia. Sic enim ibi scriptum est : « Quotquot possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, et ponebant ante pedes apostolorum, et distribuebantur unicuique prout opus erat (Act. iv, 34, 35). » Et hæc siquidem consuetudo per quorundam quæ in Ecclesia religiosiores erant, felicem suc-

cessionem usque ad tempora beati Urbani papæ et A martyris emanavit. Sed vir Deo plenus, et sanguinis testimonio sequens Aguum, utili dispensatione providit, vel provisione dispensavit, ut possessiones non venderentur, sed Ecclesiis a fidelibus traderentur, quatenus hi qui divino servitio mancipati jejuniis et orationibus vacabant, facultates haberent unde sustentari potuissent. Ab illo igitur tempore usque ad nostram ætatem terrenis opibus mirabiliter excrevit Ecclesia. Cum enim, juxta vaticinium Isaia (XLV, 14), labor Ægypti et negotiatio Æthiopia, virique sublimes sæculi, videlicet istius principis, ad Ecclesiam venissent, tot tantisque possessionum beneficiis eam per diversa loca totius hujus orbis dilaverunt, ut nulla hominum memoria ullaque sermone valeat comprehendit. Id vero intra Gallias per maxime factum est. Nam Clodoveus, qui primus Francorum rex a beato Remigio Remensium archiepiscopo baptizatus, titulo Christianitatis meruit insigniri: plurimique post eum reges liberalissima munificentia vel Ecclesiis fundavere, vel fundatas ab aliis ipsi suis muneribus amplificare studuerunt. Proceres vero regni ejusdem gratia cupientes fieri participes aliquo omnium generum viri ad tam celeberrimum opus possibilitate sua tota mentis alacritate cucurrerunt. Unde post aliquanto tempore factum est ut paucæ quæ intra Ecclesiam erant, divitiis intumescerent, et nostri etiam ordinis professores, quod non sine

gemitu dicendum est, religione calcata, post concupiscentias suas effluerent. Cæterum ille qui tempore Eliæ septem millia virorum sibi reliquit qui non curvaverunt genua sua ante Baal (III Reg. xix, 18; Rom. xi, 4), quædam vasa misericordiæ nostris temporibus reservavit, viros scilicet bonos et fæligionis amatores, qui Christi paupertatis et humilitatis sectatores multos ad admirationem sui imitationemque provocaverunt. Alii verbò quidam, qui tantum gratiæ munus non merebantur assequi, ut sumerent psalmum, tympanum dabant, seminantes carnalia ut mitterent spiritalia, de suis facultatibus et possessionibus novitiis ecclesiis, et quasi Christi pauperibus libentius erogabant. Inter quos Ansellus quidam annis et consilio strenuus, religionis et familiaritate Flaviacensium monachorum provocatus, primùm quidem ecclesiam Stripinici, et quæ ista villa illa possidebat, monachis Flaviacensibus obtulit, ac deinde Mauriniacense prædium, in quo ecclesia ista in honore sanctæ Trinitatis fundata est, Christi gratia præeunte, contulit. Et quoniam peccata omnia, quæ a fundamento hujus Ecclesiæ usque ad nostra tempora decucurrerunt, a Teulfo quodam, qui juvenis in ecclesia ista nutritus, in abbate monasterii Sanctorum Crispini et Crispiniani apud Suessonicam urbem promotus est, superiore libro veraciter edita sunt, eorum quæ vidimus et audivimus pauca prælibantes, quæ necessaria judicavimus posteritati transmittendæ curavimus.

Explicit prologus.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

Anno incarnationis Verbi 1108; Philippus rex Francorum apud Meldunum castrum rebus humanis exemptus, juxta votum et deliberationem suam monasterio Floriaco, quod in honore sancti Benedicti super fluvium Ligerim situm est, honorifice tumulatur. Fuit hic vir mitæ prudentiæ, et erga istum locum, qui suo tempore cœpit, et benevolentissimus et munificentissimus; cumque videret abbatiam istam procerum suorum virorum Stampensium donis supra spem excescere, vir altioris ingenii ut eam in elemosynam possideret, emittit eam ab Ebrardo, de cujus feodo pendeat, qui dominus Puteoli habebatur, et Jerusalem proficiscebatur. Successit autem ei in regnum Ludovicus filius ejus, homo simplicis naturæ, magnanimus, atque in militia præclarus. Qui in dilectione et amplificatione hujus ecclesiæ, ut boni patris bonus filius, per omnia decessorem suum imitatus est, nisi quod in negotio quod inter nos et canonicos Stampenses habitum est, quorundam consilio deturbatus, aliquantisper aberravit. Regni ejus anno 11 Rainaldus, hujus loci primus abbas, post innumerabiles prosperitatum et adversitatum deinimicationes, viam universæ carnis ingreditur, et in capitulo nostro sepultus ultimum

C Salvatoris adventum expectat. Convenientes ita unum fratres et de electione, sicut ecclesiastica consuetudo requirit, tractantes, Teulfum illum, de quo in prologo fecimus mentionem, hominem bonæ famæ et satis literatum, ex prioratu promoveunt in abbatem. Sed solita facilitate usi eorum quidam contumelias eum afficiunt, et antequam consecraretur, a promotione dejiciunt. Consilio tamen quorundam sapientium acquiescens, voluntatibus eorum et ipse consensus. Igitur aliis aliis sentientibus, cum de eligenda persona, sicut mortis est, diu sententia titubasset, tandem Hugoni cuidam juveni satis eleganti, et post primores regionis hujus claris natalibus oriundo, communi decreto se supponunt. Regem præterea, qui id omnino fieri prohibuerat, dictis ambiguè refellentes, electum suum ad consecrandum Senones ducunt, et per illius amicorum interventum rege reconciliato, abbatem potiuntur optato. At ille nondum anni circulo completo, contradicentibus sibi et amicis et familiaribus, sponte suam et abbatiam dimittit, et ecclesiam Sancti Juliani prope Turrim Bruniebidis sitam sortitus est, ibique privatam degenis vitam morabatur dum scriberentur hæc: Ea tempestate

nimitate famis tota Gallia laborabat, sicque per septem continuos annos eorum omnium quæ victui necessaria sunt inopia grassata est, ut multos enecaret, innumerabiles etiam locupletes deduceret ad pauperiem. Qua de causa omnibus propriis necessitatibus intentis, beneficia Stampensium, quibus Ecclesia hæc a fundamento sustentata est, penitus defecerunt, conturbatis et nimium anxiiis omnibus hujus loci habitatoribus, et abbatis absentia et omnium rerum penuria. Denique cum ex aliis monasteriis personas expeterent, quas non potuissent adipisci, ad ecclesiam Columbensem, cum qua maximam societatis familiaritatem habebant, recurrunt, et Thomam illum, de quo superiore libro mentio facta est, ætate quidem juvenem, sed litteris præditum, veluti quodam jure repossunt. Nam sub abbate Alberto, scholis secularibus abnegatis, in ecclesia hac monachum professus fuerat, et Columbus per decennium vitæ claustrænsi, et litterarum studio deditus, demoratus est. Benedictione paulo post Epiphaniarum dies regulariter percepta, magnis et fratrum suorum et totius populi favoribus excipitur. Satis namque et amabilis et affabilis erat, et omnes qui eum viderant movebat ad pietatem, quod in tantam veniebat paupertatem. Sic enim et temporis importunitate, et abbatis abscessione, omnia temporalia bona deperierant, ut nihil eorum seu panis, seu vini, seu pecudum, seu aliarum necessariorum rerum penitus haberetur. Magno res erat in periculo. Mirare, qui legis hæc, et antiquorum nostrorum lauda constantiam, qui per tot penurias, per tot tribulationes hoc in loco perseveraverunt, et ædificia omnia hæc quæ cernis ex pauperum elemosynis construxerunt. Non rex, non comes, non aliquis magnatum horum aliquid instituit. Thomas autem, intolerabili paupertate comperta, primum quidem vehementer expavit, ac deinde solius fugæ remedium cogitans, abscedere tentavit. Sed se loci hujus monachum recognoscens, bonorum virorum consilio refocillatus est. Primo igitur consecrationis suæ anno, in ecclesia Beate Marice Stampis, divinum sermonem cujus rei maximam gratiam habebat, fecit ad populum. Cui vir magnificus Ansellus, dapifer et consiliarius regis, cum multis nobilibus et castri proceribus, interfuit. Qua occasione, familiaritate illius percepta, in necessitatibus hujus ecclesiæ et providum consiliarium et optimum auxiliatorem multoties habuit. Nam Robertum quoque de Ocuvilla, malignum et raptorem hominem, qui maximam partem terræ de Mésuns calumniabatur, hujus auxilio depulsavit. In quo sedulitas et instantia abbatis laudanda est vehementer, qui nec novitate sua, nec paupertate detentus est. Sed cum nec etiam proprium equum haberet super quem ascenderet, non prius a proposito destitit quam, proceribus hujus castri sæpius adunatis et ad placita conductis, calumnatorem a falsis spebus penitus exneret.

et vineas erat, et honestati providens et utilitati, multis sibi contradicentibus, et inde ad odium provocatis, obstruxit. Divina prædicatione populo sibi conciliato, confraternitatem instituit, per quam et pars ecclesiæ cooperata, et vitrea illa magna quæ in fronte navis ecclesiæ habetur, inter cætera facta fuit. Monachi de Sancto Yonio censum VII solidorum diu nobis abstulerant. De quo Rainaldus, abbas ante Ivonem episcopum, Cartonensem placitum acceperat; et quia nec interfuera, nec legitime comandaverat, deciderat a causa. Sed Thoma annitente, rursus ad rectitudinem monachi revocantur, et quod aliquibus novum fuit, quatenus ad capiti causæ rediretur judicatum est. Neque enim personæ negligentia proprium jus ecclesia debet amittere, sed mortua, vel mutata persona, potest qui succedit infra canonicum terminum justitiam requirere. Ibi monachis deficientibus, per Paganum Sancti Yonii dominum, et Henricum, venerabilem de Longoponte priorem, pluribus coram positis testibus, res ad hunc finem deducta est, ut quod amissum erat condonaretur, et census uno quoque anno redederetur, sicut in litteris quæ de hoc factæ sunt plenius continetur. Sed de his hæcenus. Eorum vero quæ magna cura magnisque sumptibus indigerunt, quædam dicenda sunt. Ante illius adventum amplissimam terram, quæ Belotivilla dicitur, miles quidam, Herbertus nomine, veniens ad extrema huic ecclesiæ dederat. Sed renitente Goffredo quodam, qui sororem Herberti in conjugio habebat, adhuc inculta erat. Datis igitur viro denariorum libris decem, uxori ejus, et uxoris sorori, quæ domi habebatur, solidis quadraginta, Vulgrinum illum, cujus tot tantaque beneficia libro superiore commemorantur, excellentissimum loci istius benefactorem, qui aliquantulum a dilectione nostra tepuerat, blandis sermonibus excitavit, et ad excolendam terram ultra, si dici potest, quam loci hujus facultas patere, sibi plurima administravit. Vulgrinus vero totis visibus rem aggreditur et magno sumptu ædificia fabricavit, carrucas instituit, peculium aggregavit. Res erat in augmento dum scriberemus ista, et magnis existimationibus, ut a panis penuria, quam ab initio omnibus pene annis patiebamur, erueret nos, pascebat animos nostros. Iisdem fere temporibus abbas commonitus a fratribus, quatenus in solemnitate beati Martini quæ hiemalis dicitur, ad ecclesiam Veterum Stamparum in honore ejusdem confessoris dedicatam, quam Philippus rex dederat, præceptoque firmaverat, pergeret, missamque cantare deberet, acquievit. Sed canonicis reclamantibus atque rebellantibus, ægre repulsus est. Sapientius usus consilio tumultum devitavit, et quam festinanter ad regem se contulit. Pandit injuriam, modestè conqueritur, libenter exauditur. Impetrat denique, Anselmi dapiferi fretus auxilio, ut clerici Stampis in palatio in unum congregarentur, donoque consentirent. Ipse quoque rex, quod antea non fecerat, scripto proprioque sigillo donum confirmavit. Cujus

Viam tritam atque regalem quæ inter ecclesiam
 PATROL. CLXXX.

exemplum infra scriptum est. Sic de dono ecclesiarum Veterum Stamparum, quantum ad regiam potestatem pertinebat, diffinitum est. Cæterum abbas ex bonis successibus audendi majora spem concipiens, Ansello mediante regi supplicat, ut ipse Senonensem archiepiscopum, in cujus diocesi ecclesie illæ sunt, rogaret, quatenus eleemosynam suam laudaret atque confirmaret. Petitione laudata, auxilium promisit, et ut se Miledunum sequeretur, ubi ei archiepiscopus occurrebat, admonuit. Regem tum Senonensem Ecclesiam Daimbertus, vir æque nobilis atque sapiens, sed qui in dilectione hujus Ecclesie minime per omnia prædecessorem suum Richerium hominem placidæ mentis imitaretur. Regis precibus auditis, primo quidem vehementissime cœpit obniti. Monachos impetuosos atque rebelles episcopis existere, conquerebatur. Tandem vero regis multorumque procerum interventibus atque ratione devictus, clericorum suorum consilium necessarium sibi fore respondit, et ut abbas ad eum Senones veniret iudixit. Ipse vero archipresbyterum suum nomine Radulfum, loci hujus amatorem, Stampas misit, qui clericos congregaret, et si consentirent vel reclamarent audiret, sibi que renuntiaret. Complevit ille jussa, atque in ecclesia Beatæ Mariæ clericis congregatis, simulque coram multis testibus assensum præbentibus, ipse quod audierat per seipsum ad archiepiscopum reportavit. Cum maximis igitur difficultatibus, quas brevitatis gratia scribere supersedimus, abbas impetravit ut archiepiscopus dono consentiret, et proprio privilegio, sicut ecclesiastica requirit consuetudo, muniret. Voto denum potitus, et donum de manu archiepiscopi suscepit, et privilegium quod apud nos habetur detulit in hæc verba.

In nomine Domini. Daimbertus archiepiscopus. Sciant præsentis pariter et futuri, quoniam venerabilis frater abbas Mauriniacensis cænobii, nomine Thomas, accedens humiliter ad metropolitanam sedem nostram, cum omni devotione et humilitate nobis supplicavit, ut ecclesiam de Veteribus Stampis in honore Domini et commemoratione beati Martini dedicatam sibi et successoribus suis perpetuo possidendam concederemus, sicut Philippus, rex et Ludovicus filius ejus illidem rex sibi donum fecerant. Eundem enim ecclesiam ipsi reges Mauriniacensi cænobio regia largitate, jam prius attribuerant, et ut ipsam largitionem confirmaremus regie nos preces incitabant. Nos autem illud potius Dominicum attendentes, ubi dicitur: « Petite et dabitur vobis, pulsate et aperietur vobis, » religiosi fratris petitionem irritam esse nequaquam sustinimus, sed juxta illud evangelicum, petenti cum fide, pulsanti cum spe aperuimus: divinis obtinibus placere, et regis precibus satisfacere, et fraternæ utilitati providere sub uno opere nos posse credentes. Agitur ad laudem et honorem Domini, ex consensu et voluntate fratrum, canonicorum scilicet ejusdem ecclesie, concessimus Mauriniacensi cænobio prædictam ecclesiam perpetuo possidendam, ea vi-

delicet ratione ut canonici præsentis suis quandiu vixerint in pace teneant præbendus, nisi forte remota omni violentia Mauriniacensi abbati eas quispiam consentiant. Post obitum vero singulorum, singulas præbendæ transeant in jus et dominium Mauriniacensis abbatis. Salvo tamen jure Senonensis Ecclesie per omnia, a primis per medium usque ad ultima. Data Senonis mense Januario, indictione v, regnante Ludovico rege anno xv. Daimbertus archiepiscopus subscripsit. Ansellus archidiaconus subscripsit. Hato archidiaconus subscripsit. Tetbaudus archidiaconus subscripsit. Girardus archidiaconus subscripsit. Burchardus archidiaconus subscripsit. Girardus cancellarius scripsit.

Et donum quidem regis et assensus pontificis taliter habent. Quibus ita prospere gestis, abbas ut rem ad unguem deduceret, Romam pergere disposuit, canonico quodam Carnotensi, Pagano cognomine, homine ditissimo, et hujus loci benefactore, id sibi potius admonente. Sumptis igitur quæ huic operi necessaria sunt, cum Alberico monacho nostro, simplice et bono viro, comite etiam Pagano, Romam profectus est. Ibi in curia Romana per unum mensem et eo amplius demorans, a bonæ memoriæ papa Paschali secundo meruit adipisci et sedis apostolicæ tuitionem, et doni istius confirmationem. Sed quæ ad ecclesias Veterum Stamparum pertinere videbantur, sufficienter, ut arbitror, explanata sunt. Crescebat autem et multiplicabatur vinea Domini, quæ in paupere loco plantata fuerat, et circumquaque palmites suos extendebat. Apud Dordinchum, quod regium municipium est, ecclesiam Beati Petri adeptus est. Apud Stripiniacum Guarsadonius, Anseli nostri fundatoris filius, qui Hierusalem proficiscens Clusæ jacet, et Adelina soror illius, quæ in claustro nostro sita est, censum plus minus 1 solidorum et dimidietatem viariæ huic ecclesie dederunt, Bartholomæo tunc loci illius priore, ut talia fierent, maxime procurante. Apud firmitatem Bauduini ecclesias Bonæ, quas Milo dederat et abstulerat, veniens ad nos et eas reddidit, et donum ampliavit. Rex quoque Ludovicus dimidietatem decimæ pedagii, quod apud Berovillam colligitur, nobis donavit, et x solidos annui census, quos regi debebamus, pro anima Anseli dapiferi sui condonavit. Nundinas etiam denominatis in festivitate nostra æstivali incipientes, et tota hebdomada perdurantes, cum mercato omnibusque consuetudinibus regia munificentia contulit. Guido etiam vicecomes Stampensium, fami iarissimus abbati et amicissimus hujus loci, aliam dimidietatem decimæ supradicti pedagii, et decimam molendini quem apud Veteres Stampas habebat, et in Stamparum medio fluvio Calo hospitem unum valde utilem nobis dedit. Illic siquidem Guido illius magni Hugonis, domini Puteoli, in cujus feodo ecclesia ista fundata est, filius fuit. Qui sortitus uxorem Marchi, Stampensium vicecomitis filiam, unde sibi vicecomitatus accidit, cum proceres Francorum, et maxime cognati illius contra regem Lu-

divicium rebellarent, abbate nostro super omnes instigante, sanum cepit consilium, et per multa discrimina regi fidelissimus exstitit. De qua dissensione, quia se præbuit occasio, licet ad præsens negotium minime pertinere videatur, tamen si ad posterorum cautelam aliquid prælibaverimus, non erit absque re. Quod ut planius fiat, ab origine mali oriendum est.

Regnante Philippo rege, Henricus rex Anglorum, filius illius magni Guillelmi, qui Northmannorum comes Angliæ regnum vi militari acquisierat, Robertum fratrem suum de Hierosolymis regressum bello cepit, et eo in vinculis tradito, comitatum illius regno suo sociavit. Ludovicus rex designatus, et adhuc adolescens, quorundam suorum collateralium consilio deceptus, ut talia gererentur assensit, patre sapiente viro sibi contradicente, et in malum quod postea accidit spiritu præsafo sibi prædicente. Fuit autem Henricus ille in divitiis, et in regiminis sapientia, omnibus pene sui temporis principibus incomparabilis. Habebat etiam ex sorore nepotem Theobaldum nomine, comitem Carnotensium, Blesensium, Meldensium, aliarumque multarum provinciarum. Qui comes palatinus, et intra Franciam secundus a rege, divitiis et nobilitate tumefactus, ab adolescentia sua velut hæreditario bellorum jure regem Ludovicum cœpit infestare. Cujus occasione scandali tota Francia bellis accensa est, proceribus utriusque partis id volentibus, et animos amborum ad odium inflammantibus. Inter quos Hugo de Creiagio, velut horum omnium malorum fomes, impiis consiliis et facinoribus alios anteibat. Vir audax et manu promptus, simulator et dissimulator cujusvis rei, oppressor pauperum, et agricolarum cupidus interemptor, qui omnia vellet uno momento et facinora et flagitia transvolare. Hic irreconciliabilis inimicis regis [*f. inimicus regis, vel in amicis regis*] velut minister diaboli furebat, et omnia quæ poterat circumquaque vastabat. Fiunt hominum cædes, inter quos et Ansellus regis dapifer apud Puteolum castrum interfecus est. Omnibus conturbatis, regnum aliquantulum titubavit, donec respexit ex alto qui cuncta disponit ab æterno, et impium Hugonem peccatis exigentibus taliter permisit illaqueari, ut et pax rebus humanis redderetur, et exemplum cavendæ traditionis posteritati relinqueretur. Ipse namque Milonem de Monteliberico, optimæ indolis et strenuissimum in armis juvenem, dominum suum, cognatum suum, traditione cepit, et captum compedibusque ligatum carcerali custodiæ mancipavit. Sed juxta divinum oraculum, cecidit in foveam quam ipse paravit; et unde sibi partam victoriam atque gloriam, regique damnum intolerabile credebatur, inde regi gaudium exortum est incredibile, sibi vero detrimentum atque perpetuum dedecus, Domino pro meritis ei digna reddente. Nam cum eum in vinculis diutius retinere non posset, redimere vero atque dimittere non auderet, quoniam illum sibi acriorem hostem futurum timeret, ductum per

A diversa loca atque reductum, cum diu dubitaret quid ageret, scelerum suorum enormitate ductus, et violentissimi dæmonis instinctu tractus, nefandissimo et abominabili super omnia genere mortis, quod vulgo *murt* vocatur, hominem innocentem nocte suffocavit, et per fenestram lignæ turris, in qua vinculatus erat, quasi si ipse Milo diffugere voluisset, clanculo projecit. Inventus mane, admirabilem stuporem et inenarrabilem dolorem cunctis videntibus et audientibus incussit. Traditor autem pallidus effectus, et trementibus labiis cum facie tormentum animi et infernalem conscientiam signis exterioribus manifestissime demonstrans, divino judicio suæ destructionis ad festinationem, corpus permisit asportari, et apud Longum pontem, quod B regulare cœnobium, et antecessorum Milonis elemosyna erat, sepeliri. Fama dicto citius pervolans, ex vicinis oppidis, villis atque municipiis confluit omnis sexus. Mirantur omnes, et sceleris inauditi novitate perculti lacrymas fundunt uberrimas, et ad æthera clamorem sustollunt. Advolat et rex Ludovicus a Lutetia civitate, quæ Parisius appellatur, procerum ac militum maxima multitudine prosequente. Quo viso atque lacrymante, fleus, dolores, genitus multiplicantur, et immensis clamoribus ab omnibus vindicta requiritur. Viro, sicut decebat, in claustro decentissime sepulto, ferventibus animis et impetu concitato concurritur communiter ad arma, et castrum Gamet, quod vicinum erat, divina eos C ducente providentia, invadunt et capiunt. Terror vehemens Hugonem occupat, anathematizatur ab omnibus, relinquitur a suis, stupet in se, et testimonio conscientie ligatus, vires amittit. Fit mica atque lætissima mutatio rerum. Nam cum traditor de morte Milonis se duellio purgare cogeret in curia Amaurici de Monteforti, post palatinos comites in provincia ista viri excellentissimi, cujus et ipse Hugo filiam parvulam desponsaverat, derelictus ab eo, in quo spem singularem habebat, belli discrimen ingredi non ausus est. Sed convictus et coram omnibus culpam profitens, ad pedes regis se prostravit, veniam postulavit, terram suam in manu illius dimisit, et monachilem habitum illico induit. Rex Angliæ et comes Theobaldus, velut amisso stimulo quo Ludovicum regem exagitabant, ohætuosecunt et pacem expetunt. Quid plura? Post horridam bellorum tempestatem pacis seronitas arsisit, regibus pacificatis, comiteque. Tunc misericordia Dei super Franciam respiciens, perfectissimam concordiam inter eos misit, et capite seditionis extincto, quietis securitas agricolarum pectora lætificavit. Illis ad posterorum et notitiam et cautelam veraciter et breviter excursis, ad ea quorum gratia incorpimus, stylus dirigendus est.

Anno incarnationis Dominicæ 1119 papa Romanus Gelasius II, qui et Joannes Gaitanus, primo ordinationis suæ anno ab Urbe causis emergentibus egressus est, et per maritima loca cymba portatus, Massilia, quæ una civitas Galliarum est, allabitur.

Hic ab adolescentia sua nutritus in palatio, industria et litterarum scientia excellentissima roboratus, apud Remim metropolim regni concilium disponebat, in quo se magna dispositurum credebat. Sed divino, quod occultum, nunquam tamen injustum est, aliter disponente, præventus agritudine gravissima, Cluniaco, quod super-omnia monasteria tunc temporis et religione et divitiis effulgebat, se fecit portari. Ibiq̄e deficiens, et carnis vinculis absolutus, sicut decebat summum sacerdotem, honorifice sepultus est. Erat autem inter summum sacerdotem et regem Teutonicorum, qui per Karoli Magni regis Francorum successionein patricius Romanorum erat, gravissima et inveterata de investituris pontificum et abbatum dissensio, quæ per quadraginta et eo amplius annos Romanam sedem turbaverat, et omnes ferme totius Latinitatis Ecclesias fatigaverat. Rex etiam Burdinum quemdam Bracarensem archiepiscopum, litteratum et curialem et eloquentem virum, Romæ pseudopapam subrogaverat, et militariis armis intrusum ad propria revertens in sede reliquerat. Qui postea a domino papa Gelixto II apud Sutriam vi captus, et per Romam ductus, apud Caveam, quod districtissimum monasterium super Salernam situm est, monachus effectus et incavatus est. Ille igitur qui cum Gelasio venerant, quasi præsago spiritu ducti, antequam ab Urbe discessissent, cum his qui Romæ remanebant consilium, et ab his assensum acceperant; ut si, quod evenit, papa rebus humanis excessisset, ipsi in partibus nostris eligendi pontificem potestatem habuissent. Eo vero mortuo repulsoque, cardinales cæterique Romani cum maxima pontificum atque procerum multitudine quæ imbi confluerat, statim in eodem loco Widonem Viennensem archiepiscopum, strenuum et incomparabiliter genere nobilem virum, eligunt, et pontificalibus induunt insignibus: quibusdam tamen ob rei novitatem, aliis, ut ferchatur, ob invidiam murmurantibus, et aliter sentientibus. Ille Viennæ reversus, rebusque dispositis per Gallias transitum faciens, Tolosæ primo, Remis secundo celebrato concilio, Romam cum maximo tripudio sicut decebat intravit, Burdinoque capto, contra tyzanni voluntatem cathedram summi pontificatus obtinuit. Inter cæteros quoque nobilitatis illius maximos titulos, proneptim ejus Ludovicus rex conjugem habebat. Qui dignitati illius congratulans, cum nuper electus esset, et per Alverniam transiret pro quibusdam sibi necessariis, cum Petro Belvacensi episcopo, et domno Conone Prænestino et apostolicæ sedis legato, Thomam hujus loci abbatem primum responsalem ad eum transuissit. Cæteram ea tempestate inter nos et canonicos Stampenses foedissima et turbulentissima de sepeliendis corporibus queratio versabatur. Fovebat eorum partes Algrinus quidam palatinus et regalis clericus, et Stephanus cancellarius Auselli dapiferi frater, et privativissimus regis consiliarius, enjus tunc temporis arbitrio regnum Francorum dispone-

batur. Qui ambo canonici Stampenses erant, et deo canonicos quantum poterant in hac causa sustentabant. His justitiæ causam opprimentibus, et cor regis evertentibus, cum ad dominum papam noster abbas contra votum mitteretur, quia regis non poterat, reginæ confugit ad auxilium, et postulatis et impetratis deprecatoriis litteris, securus iter arripuit. Cum ergo dominum papam in partibus Alverniciæ reperissent, et ea quorum gravia legatio facta fuerat convenienter definissent, abbas notitiam curiæ adeptus, et Cononis precibus adjutus, ad munimentum suæ partis privilegium, cujus exemplar infra scriptum est, impetravit et asportavit.

Veruntamen abbas in acquisitione hujus privilegii vehementissime quidem laudabilis, sed inopinato magnoque repletus gaudio, pueriliter aliquantisper exsultavit, et sicut oportebat usquequo necessitas exposceret suæ defensionis baculum non celavit, sed illico manifestando ac propalando quibuslibet quod acciderat, gravissimum et pene importabile sibi scandalum generavit. Canonici namque Stampenses cum auribus attonitis talia percipissent, ecclesiam suam a fundamentis erutum iri putaverunt, et discurrentes, et vim se perpressos vociferantes, ad auxilium Algrini clerici regalis, canonici militaris, hominis animalis, domni que Stephani cancellarii regis et a secretis confugerunt, aulamque regiam querimoniis innumerabilibus repleverunt. Istis porro tamen fortissimis interventoribus, providentia quorum consilium regis regni que dispositio eo tempore potius ferebatur quam regebatur, precibus et assuetis verborum illaqueationibus adductum, muneribus quoque conductum, suæ partis patronum ac defensorem regem efficiunt. Cujus ope relevati, apud Miledunum castrum in privato quodam colloquio, quod rex idem cum quibusdam suis episcopis habebat, ipso rege prolocutore archiepiscopo Senonensi de abbate clamorem faciunt. Abbate absente, clamor facilius atque libentius excipitur, et nemine contradicente, quanto importunitas monachorum elevatur, tanto causa deprimitur. Diriguntur exinde nobis ab archiepiscopo litteræ graves atque tonantes, quæ velut invasionibus obviant, donet Romanus pontifex sicut expectabatur adveniat qui regis precibus victus, privilegium: ipse per se rescindat. His imparatis tumultibus abbas exterritus, primum quidem ad Dei confugit auxilium, dehinc litteris archiepiscopalibus per litteras ipse respondit. Seriem quarum, ut hujus negotii notitia plenior habeatur, huic operi subter intexere decrevimus.

Domino venerando, et in Christo dilectissimo Patri D. Dei gratia Senonensium archiepiscopo, Thomas Mauriniacensium minister indignus salutem et debitam obedientiam. Legimus in litteris vestris quod apud Miledunum canonici Stampenses de nobis gravissime conquesti sunt, quoniam ecclesiam Beatæ Mariæ et redditus canonicorum quantum in nobis est, ut aiunt, omnino annullare satagimus, et sepulturam loci ipsius

tam ad vos ex parte contraximus, et etiam parochiæ ipsius ecclesiæ terminos occupavimus. Sensimus etiam paternæ correctionis verba, quæ licet graviora sint quam vel causa vel persona mea promeruisse, reuersus tamen ad me, cogitare studui, quod penitentis locum in Ecclesia teneam, cœpique ruminare quod, juxta Salomonem, « Verba sapientium sunt quasi clavi in altum defixi (Eccle. xii, 11). » Scribitur et infra, puto ad consilium dandum, non ad incutiendum terrorem, regem L. huic clamori interfuisse, qui foret omnimodo partibus clericorum, et detestatur et improbat graves et intolerabiles impetus monachorum. Movemurque ut in hac crusa ita nos deinceps habeamus, ne forte super his quæ paulo ante tetigistis, regia odium importabile incurramus. Ad hæc nostra est hæc responsio brevis. Primum quidem, quod canonici, sprete Senonensis Ecclesiæ auctoritate, ad sæcularem curiam fugiunt, regem pecunia contra privilegium Romanæ Ecclesiæ conducunt, contra canones faciunt. Deinde mendaces et impie dicunt sepulturam loci illius nos ex parte contraxisse, parochiæ terminos occupasse. Nihil enim horum facimus. Scimus namque quam detestabile malum sit accipere sepulturam, et divinaram Scripturarum eruditione, et pauperum oppressione, quos in vicinia nostra, et solum in diœcesi vestra videmus ad sepulera mortuorum plorare magis amissiones bonorum quam corpora defunctorum. Juxta vero antiquam Ecclesiarum consuetudinem, juxta vestram institutionem (neque enim adhuc Romanæ dignitatis privilegium nominamus) sciatis non et ambulare et ambulasse. Quod si in aliquo foret excessum, debuissim ab illis canonicè pulsari, non sic inaniter ei de nullis adhuc coram episcopis exclamari. Cæterum, pace vestra dixerim, vestrum esset, si vestræ paternitatî placuisset, contra latratus eorum, qui se putant amittere quidquid nobis datur a fidelibus, baculum defensionis opponere; tum propter parvulam ac novitiam Mauriniacensem Ecclesiam, quæ vestra est, et a vestro decessore piæ memoriæ R. fundata, talibus initiis excrevit; tum quia per privatum ac fidelissimum vobis legatum eorum laqueos preveniens mandaeram, quod vestro tota res penderet arbitrio. De rege postremo quid dicam? Didici præcepto primi pastoris et Deum timere et regem honorificare. Satis et illius et habuimus et habemus præter hoc negotium familiaritatem, et in multis, si dici fas est, ei necessarii fuimus. Sed quibus multoties abducatur consiliis, vos qui totius vestræ regionis caput estis, experimento aliquando didicistis. Sed ne multis immorer, timeant eum qui divitiis et deliciis suffocantur, vel ad utilitatem proximorum ecclesiasticis honoribus occupantur. Nam nos Christi pauperes sumus. Vulgare, mi domine, proverbium est: « Nudus homo non potest exspoliari. » Nemo timet amittere quod appetit sponte sua deserre. Ut veritatem vobis pandam, ante mori paratus sum quam contra privilegium aliquid facere. Valete.

Hæc ad archiepiscopum. Ad regem vero per ætiotum, quia familiarissimus erat ei, velociter te-

lendit, et cum rationis ostensione, tum ejusdem moderationis dispensatione regis iram mitigavit. Interea rerum dispositor, qui comprehendit sapientes in astutia sua, more solito suæ pauperis Ecclesiæ tribulationem respexit, et regem aliquantisper humiliatam, quod qualiter sit factum, aliis dicendum reliquimus, hoc aliter tractare cœgit. Porro Tolosæ celebrato concilio, Pictavorum, Andegavensium, Turonorum sinibus peragratis, in nostris partibus domini papæ jam nuntiabatur adventus. Como etiam Prænestinus episcopus, apostolicæ sedis legatus, de quo et superius fecimus mentionem, quem Remim necessaria dispositurum papa præmiserat, obviam ei rediens, ob solitam abbatis familiaritatem, apud nos hospitium sumpsit. Cujus consilii abbas animatus, ut a domino papa ecclesiam nostram dedicari fecisset, iter cum eo disposuit. Quod ne alicui videatur absurdum, quia libro superiore narratum est oratorium fuisse dedicatum, sciat altare de loco in quo tunc erat, postea motum fuisse, et canonica sententia est: « Si altare motum fuerit, denuo consecratur. » Exterius etiam tabernaculum, quod ecclesiæ navis a populo vocatur, consumptionis perfectionem acceperat. Sed cum Aurelianus advenissent, et dominum papam per Carnotum iter dirigere percepissent, imperacto negotio digrediens a sociis abbas revertitur. At cum regem Ludovicum de Northmannia eum exercitu revertentem Carnotum adventasse, urbisque partem papa cognovisset concremasse, mutato consilio per Stampas transiturus, Aurelianus improvisus advenit. Abbas autem, rei tam subito stupefactus eventu, cum quid ageret diu dubitasset, divino reor provocatus instinctu (a Domino enim gressus hominis diriguntur [Prov. xx, 24]), regem de Carnoto Stampas die alio reveram præcepit adiit, preces fundit, ut litterarum præventionem papam rogaret, quatenus Mauriniacensem ecclesiam ipse dedicaret. Nec mora, precibus exauditis, cum Hugone monacho, nostro tunc secretario, legatus regius cum litteris Aurelianis summa cum festinatione dirigitur. Litteræ aperiuntur, consilium cum cardinalibus accipitur, debere fieri postulatio regis adjudicatur. Quo renuntiato, dici non potest quantæ festinationis inquietudo communitur et abbatem et nos omnes brevissimi temporis articulo deprehensos, duobus scilicet tantammodo diebus mediantibus, exagitavit. Cæterum summo pontifice summa cum reverentia Stampis in palatio suscepto, clericis Stampensibus murmurantibus et detrahentibus nobis, inimicus homo qui supereminuat zizania, per quemdam Stephanum de Vesontio crudelissimum et avarissimum hominem, dominiique papæ camerarium, consilio cujus privata curia regebatur, totum boni hujus operis incœptum pene dissipavit. Porro abbas mortuum se judicans, si tam cœleste munus velut a manibus eriperetur, in præsentia domini papæ cardinales congregavit, cum rege, eum regina preces multiplicavit, et tam-

deum quod postulabat firmiter impetravit. Quil A plura? gaudium inestimabile nostris, et omnium amicorum nostrorum pectoribus infunditur. Exsurrexit enim Deus, et dissipati sunt inimici ejus. Stupebat Algrinus, et omnes invidi et inimici nostri sicut fumus deficiunt a facie Dei.

Anno igitur incarnati Verbi 1120 dedicata est ecclesia Mauriniacensis cœnobii a domino papa Calixto secundo, v Non. Octobris, cum maximo honore et reverentia, in honore sanctæ Trinitatis et sanctæ crucis, ac beatæ æmperque virginis Mariæ, et beatorum apostolorum Petri et Pauli, et omnium sanctorum Dei. Inter eas venerabiles personas quæ huc sanctæ dedicationi adfuerunt, venerabiliores fuerunt Cono Prænestinus episcopus, totius Franciæ, ac Teutoniæ, Alamanniæ, ac Saxoniz legatus; B Boso de titulo S. Anastasiæ totius Hispaniz legatus, cujus ope et industria Majorica insula et Cæsaraugusta, nobilissima Hispanorum civitas, subacta est; Tostanus Eboracensis archiepiscopus, Gaufridus Carnotensis episcopus, Galo S. Pauli episcopus de Britannia, Bernerius abbas S. Florentini de Bonavalle, Stephanus abbas S. Joannis de Valcia, multique alii sapientes viri, et optimæ personæ. Rex etiam Francorum Ludovicus, et Adalais uxor ejus, et Wilerinus dapifer, qui senescallus apellatur. Stephanus quoque cancellarius frater ejus, cujus consilio tota Francia regebatur. Emmauricus de Monteforti, Guido de Gualardone, multique alii Francorum proceres et nobiles viri.

Annua quoque peccatorum remissione in dedicationis anniversario constituta regio Stampensis, et sublimate et lætificata est. Spiritus vero vehemens, qui venit ab Aquilone, frequentissimis exhalationibus in hanc domum insufflavit, sed Deo propitio illam non exsufflavit. Celebrato namque Remis maximo generalissimoque Concilio, dominus papa cum omni comitatu suo Burgundiam ingressurus, Romanamque profecturus, de Parisius Corbolium advenerat. Ibi canonici Stampenses, quoniam in procuratoris illius partem mittebant, inventa occasione loquendi, et nobis obloquendi, ipsi papæ de abbate, de monachis clamorem faciunt, suorum parochianorum corpora sibi violenter auferri, et alia multa quæ non oportet dici, de novo maximo privilegio conquirentes. Ipse etiam papa abbati sibi ob ejus reverentiam apud Milidunum obvianti querimonias eorum narravit, et ut se præpararet, quatenus de talibus ante ipsum placitando ratio ventilaretur, invitavit. Rursus penz, rursus curæ, rursus timoris laborisque tumultus oriuntur. Clerici latrabant, rex eorum partes fovebat, dominus Stephanus a rege secundus instabat, Algrinus furebat. In itinere quoque, quo die sequente Ferrarias, quæ regalis abbatia est, tendebant, dominus Stephanus apertissime in contentionem atque certamen contra abbatem exivit; terrores, minas, verbera potius quam verba multiplicavit. Ad hæc illius complicumque suorum tota mitebatur intentio, ut si regis, si collateralium suo-

rum amicitiam abbas retinere voluisset, ipse privilegium quod habebat discinderet. Ast paupertate sua fortior securiorque factus abbas, paucis pro tempore peroratis, tandem se magis mori fore paratorem quam facere postulata respondit. Papam, archiepiscopum suum, curiamque Romanam in præsentiarum esse, judicium se nequaquam subterfugere. Veritate quippe subnixus cardinales notitia servitiliisque paraverat, et contra hanc importunitatem justitiæ suæque partis defensores armaverat. Ad illum vero locum rex et regina a domino papa discessuri, valeque facturi, proceres atque pontifices, multæque personæ confluxerant. Pertractatis siquidem ibidem plurimis negotiis, et abbate præsentem, ac si quisquam ei obvius esset, parato respondere, de justitia diffisi canonici tacuerunt, et judicium penitus ingredi subterfugerunt. Accepta igitur a domino papa et ab omnibus cardinalibus cum benevolentia licentia, dominus abbas per regem, qui Castello-Nautonis erat, indeque domi securus ingreditur. Verumtamen Algrinus juratus atque publicatus hostis monachorum, servidus atque infringibilis in executionibus suis, assumptis secum canonicis duobus, Simone cantore, atque Philippo, suæ fraudis nequitizque cœmitibus, cum quibusdam regiis mandatis dominum papam Senones insequitur. Exhinc quod inestimabilis inanitatis atque falsitatis fuit, contra nostrum privilegium contrariam sententiam privilegium continens asportasse se garriunt. Crediderunt tamen et obstupuerunt quamplurimi; sed divinæ dispositionis ordinatione odium totius populi procerumque Stampensium omnium inportabile, si regis defensio non obviasset, sibi generaverunt. Impii et sceleratissimi judicantur ab omnibus, anathematizantur ab omnibus. Igitur a quibusdam Stamparum primoribus ad dominum papam pro talibus investigandis legatus emittitur. Ab abbate vero ad dominum Grisogonum domini papæ cancellarium pro hac eadem causa in hac eadem verba epistola transmittitur :

Grisogono sanctæ Dei Romanæ Ecclesiæ diacono cardinali ac bibliothecario, Thomas Mauriniacensium abbas salutem. Cum audissem legatum Stampensium procerum pergere ad dominum papam, commisi sibi D litteras, in quibus et vos salutarem, teorum hactenus inauditorum malorum, quæ circa nos aguntur, pauca vobis intimarem. Confusus de promissa mihi amicitia vestra, imo de ea charitate, quæ nos sub capite uno in corpore uno facit unum, quod et justa et canonica diligatis, et ad ea corrigenda, quæ dignitatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ sauciant, consilium præbeatis. Fecissem id libentius per me, sed multis ex causis retentus sum, sperans et confidens in eo qui non desedit sperantes in se, vos in vestra prosperitate devotius et officiosius aliquando me visurum. Canonici quidam in vicinia nostra, si tamen canonici dicendi sunt, qui irregulariter et turpiter vivunt, qui in templo Dei columbas et vendunt et emunt, qui de præbendis suis filios suos hæredes faciunt, qui de baptismate uretium

de mortuis sepulturam violenter exigunt, dum essetis in partibus nostris iudicium subterfugerunt, et in discessione vestra ad auxilia quorundam, qui in Ecclesia illa et reddituum et facinorum participes sunt, confugerunt. His interventoribus, quorum consiliis regnum Francorum turbatur et turpatur, simplices aures regis sicut et in aliis multis deceperunt, et a domino nostro, si tamen id credi potest, privilegium, quod nusquam et nunquam auditum fuit, latenter (non audeo enim dicere qualiter ipsi dicunt) extorsērunt. Has insidias et Dei et vestro auxilio me putaveram prævenisse. Sed, ut video, non est via hominis in manu ejus, nec riri est ut dirigat gressus suos. A Domino enim gressus hominis diriguntur (Prov. xx, 24). Ipsi vero, quod ad ignominiam domini nostri pape sanctæque Romanæ Ecclesiæ pertinet, præiugium contra privilegium se habere garrientes, solito nequiores effecti sunt. Et contra patrium morem, contra consuetudinem omnium Ecclesiarum, contra jus, contra canones, contra Deum sepulturas gravioresexigunt, et omnibus, ut alibi pro salute animæ suæ sepeliri non possint, contradicunt. Dicitur non potest quantus hinc populi tumultus oriatur, quantæ novitium querimonie, quanta convicia, quantæ maledictiones! Scandalum hoc jam multa homicidia seminavit. Stupens et admirantur omnes a vobis, qui sepulturam tam severe damnastis, tantis mali fomenta progredi potuisse. Non enim diversas sicut se res habet, sed penitus contrarias canonici sententias asserunt, et quod solo auditu nefas est, privilegium privilegium contrivisse se jactitant. Precor igitur Excellentium tuam ut subrenas animabus pro quibus Christus mortuus est, ne princeps tenebrarum et prædo nocturnus eas rapiendi per vos inveniat occasionem. Ut enim juvarentur orationibus sancte ac regulariter riventium, et sua et amicorum suorum corpora non solum in loco nostro, rerumetiam et alio loco et temporibus nostris, et antequam locus noster fundaretur, consuetudinarie faciebant portari, libere sepeliri. Quod quam justum sit et ratio monstrat, et auctoritas firmat, et consuetudo clamat. Exceptis autem his quæ de hac sententia in promptu vos habere consexi, accipe quid hinc beatus Augustinus sentiat. Scribit enim sic, in libro De cura agenda pro mortuis, ad Paulinum Nolanum episcopum: « Si patena, vestris et annulus, ac si quid hujusmodi tanto charius est posteris quanto erga parentes major affectus est, nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ utique multo familiarius atque conjunctius quam quælibet indumenta gestamus. Quod si verum est, profecto etiam provisus sepeliendis corporibus apud memoriam sanctorum locus, bonæ effectiois humanæ est erga funera suorum. Quoniam si nonnulla religio est ut sepeliantur, non potest nulla esse quando ubi sepeliantur attenditur. » Hæc Augustinus. Sollicitus igitur de salute animæ tuæ, fac ut legatus iste loquendi locum habeat, et suggere domino nostro ut tam horrendo, tam pessimo malo medicinam provideat. Misereatur animarum earum quæ se pelierint adjuvari, et non poterint adipisci. Misereatur

A pauperis ecclesiæ, quam ipse propria manu dedicavit; ad cujus oppressionem, imo destructionem, tales machinas diabolus fabricavit. Vale.

Legatus a Tartona Italiæ civitate regressus, a domino papa litteras detulit, in quibus privilegium contra privilegium nunquam se fecisse dixit; et si quid quæstionis inter monachos et canonicos haberetur, ad domnum Cononem, qui nostris adhuc in partibus vicarius ejus morabatur, ut pergerent indixit. Sic illis deficientibus fraudulentæ subreptionis ars deperit, et fabrica, quæ falsitatis fundamentum habuit, evanuit. Sed quoniam innumerabiles in hac causa minutæ narrationum nobis occurrunt, et brevitati servire decrevimus, diffusiore atque diligentiore rei hujus narrationem posteritati disserendam reliquimus. Vos vero qui Mauriniacensis Ecclesiæ filii estis, qui domum vestram diligitis, nullum eos habere privilegium contra vos pro certo credatis. Si quid habent, profecto contra vos nihil habent. Ad cumulum etiam persecutionis promissis ingentibus rex Ludovicus attentatus est, quatenus donum ecclesiarum Veterum Stamparum, quod pater ejus et ipse fecerat dissiparet. Sed nunquam Deo propitio precibus vel præmiis ad tantum facinus potuit inclinari. Inter hos autem harum maximarum nebulosissimos turbines inquietudinum, Ecclesia Dei caput erigebat, et velut granum sinapis frequentissimis contusionibus fortius redolebat. Nequaquam enim abbas consuetæ regis familiaritatis privilegio frustratus est. Sed si in aliquo deciderat frequentibus et colloquiis et servitiis resarcivit. Inspirante igitur primum divina gratia, sine cujus auxilio nullus bene potest operari, ac deinde abbatis industria subsequente multo tempore, multis precibus, multis itineribus peractis, commune regia præceptum ad munimentum hujus loci nostrarumque possessionum omnium tam futurarum quam præsentium adipisci proueruit. Fecerat idem, sicut ferebatur, rex Philippus in initio constitutionis hujus ecclesiæ; sed fundatores monachi Flaviacenses vel illud amiserant, vel, sicut opinio verisimilior habebatur, hinc discedentes et dissidentes illud abstulerant. Sed semper nostris successibus Satanas conabatur obviare, et turrem David quæ ædificabatur contra Damascum, moliebatur oppugnare. In tantam enim iram tantumque furorem regii servientes, et ii maxime qui de Stampis Veteribus erant, pro sententia quæ de partitione illorum facta fuit, si conjunctio nostrorum sceret, clientumque regionum exarsertur (sic), ut querimoniis et maledictionibus omnia replerent, nos omnes et omnia nostra in maximum odium verterent, abbatem, si facultatem haberent, interficerent. Sed propitia nobis Divinitas mentes eorum sedavit, et non multum post tempus insaniam illam in favillam mutavit. Miles etiam quidam, Tendo nomine, veniens ad extrema, torcularis cujusdam medietatem, et pratium quoddam (juxta hortum nostrum, et terrulam ante granariam de Bellovidere sitam, quæ

valde nobis necessaria erant, huic dedit ecclesie. Quæ ideo digna relatu iudicamus, quia hoc velut in vestituram dedit terræ ac vinearum, quæ circa proximam ecclesiam S. Gerrani jacent, totiusque territorii quod infra parochiam illam tenebat, si unica parvula filia sine hærede moreretur, quam habebat. Instaurata quoque secundo virorum ac mulierum Stampensium confraternitate, vitreæ omnes hujus ecclesie, simulque pons lapideus super fluvium, perfecta sunt. Ad hoc exemplar et Robertus quidam monachus noster, per vicinam regionem de annona valde utilem confraternitatem instituit. Necnon et Garsadonius, Anselii fundatoris nostri filius, primum quidem Stampis coram multis primatibus illius loci, deinde vero cum Hierosolymis ire dispoueret, in capitulo nostro de Gummarvilla donum fecit, ut si in via Dei, quod accidit, moreretur, nos eam (erat enim in vadimonio) redimeremus, et in perpetuum possidendam haberemus. Quo mortuo, cum validissimi calumniatores contra nos insurgerent, potius a Dei quam ab hominis nos eam accepisse dono, patientissimis iudiciis declaratum est. Adelais namque, Garsadonii mater, et in aliis et in hoc primum quidem dono nobis benevolentissima, sed postea muliebri levitate mutata, cum de domo cujusdam divitis pedes reverteretur, ubi de impedimento istius doni fuerat collocata, in media plana via nullo obstaculo posito corruit, et sic pedem extorsit, quod in omni vita sua recta ambulare non potuit. Stephanus quidam, qui neptim istius mulieris in conjugio habebat, Herardi filius, vir potentissimus, et malitia ingeniosissimus id nunquam permittere, stationem suam in villam facere, se monachos interficere furens adjuvabat. At cum nullorum precibus vinci, nec regis minis potuisset mitigari, divino iudicio percussus, et ad extrema deductus, coram multis testibus et clamoribus dimisit et vitam amisit. Hostibus autem omnibus nequior miles quidam, nomine Bonardus, homo profanz mentis, Garsadonti sororem conjugem habens, contra nos insurrexit, et primo quidem villam illam, deinde granchiam de Mesuns, postea in loco qui super Stripiniacum positus Tosehetum vocatur, domos quasdam, et in eis boves sex, oves viginti sex decies igne nocturno concrenavit. Habebat vero in terra Guidonis, domini de Rupe-Forti, qui tunc Hierosolymis erat, et ideo aut vix aut nunquam ad justitiam poterat adduci. Cumque nimis demonom exagitationibus insaniret, et non solum nostra, sed etiam ipsam istam ecclesiam, nisi villam relinqueremus, se concremare jactasset, propitiante Deo Guido, de Hierosolymis rediens improvisus advenit. Cujus adventus percepto nuntio, festinus abbas ei obvius occurrit. Viro salutato, atque sicut mos exigit, osculato, ut ad nos hospitandi gratia diverteret, et se suscipi cum processione, quippe de Hierosolyma rediens, permetteret, abbas ab eo postulavit et impetravit. Honorificentissime suscipitur, et cum his omnibus qui secum venerant, et

A qui de castellis suis occurrerant, devotissime procuratur. Et abbas quidem tunc siluit. Sed die postera, quæ Dominica fuit, cum eum usque ad Sanctum Arnulfum de Aquilina deduxisset, ibi rursus eum cum processione susceptisset, audientibus multis proceribus, qui partibus e diversis illuc advenerant, abbas de Bonardo clamorem fecit, et ut sibi justitiam faceret, rationis atque servitii compedibus religatum Widonem coegit. Nec mora, die subsequente, apud Rupem-Fortem Bonardus ad justitiam deducitur, et præsertim atque annitente Guidone, Stampensium vicecomite, Guidonis illius cognato, et loci istius amicissimo, abbas sibi quæ nobis foris fecerat condonavit, et ipse cum uxore et filiis suis calumniam quam faciebat dimisit, et eorum omnium quæ nobis Garsadonius et pater ejus donaverant concessionem fecit. Post nimios igitur labores, post lxx librarum et eo amplius expensionem, depulsis et aliis quorundam calumniis, Gummarvilla a nobis pacifice possessa est. In eodem confinio Buxetum habemus, cujus dimidietatem Ansellus fundator noster antiquitus cum in Hispaniam pergeret dedit. Lisiardus vero aliam dimidietatem, Bonardus Petri filius, milites Stampenses totius illius territorii decimam dederunt. Sic ibi maximam possessionem Mauriniacensis Ecclesia divinæ propitiacionis largitionibus adeptæ est. Sunt et alia dona quæ, quia mediocria sunt et alibi scripta sunt, silentio præterire decrevimus. Mordebat autem abbas et aliorum quorundam fratrum conscientiam, quod antecessores nostri ecclesias ac decimas quasdam non solum donis, verumetiam pecuniis acquisierant. Neque enim tunc, in initio scilicet constitutionis hujus Ecclesie, questio de simonia sic ventilata erat, sicut posteriorum diligentia factum est. Sed si quid ecclesiasticum a sæcularibus hominibus emeretur, non emptio, sed redemptio vocabatur. Sed eum diutius super hac re titubasset, divina providentia factum est ut rursus dominus Cono Prænestiinus episcopus, et apostolicæ sedis legatus, apud nos hospitandi gratia divertisset, habens secum velut auxiliatorem magnum Willelmum Catalaunensem episcopum, qui sublimis scholas rexerat, et tunc zelum Dei habens super omnes episcopos totius Gallie, divinarum Scripturarum scientia fulgebat. Abbas igitur in manu cardinalis omnia illa de quibus serupulum habebat, reddidit, ut in ejus dispositione esset quicquid inde facere voluisset. Die subsequente, viri sapientes et ecclesiastici dispensatores ante præsentiam suam abbatem vocaverunt, et ut ea de manu beati Petri acciperet, secure in abbatia Deo serviret, per obedientiam injunxerunt. Hæc idcirco dicta sunt, ut posterius nostri et de talibus provideant, et de transactis timorem non habeant.

Interea defuncto Willelmo, Anselii dapiferi germano, Stephanus cancellarius, de quo superius fecimus mentionem, frater aniborum, major regie domus effectus est. Hoc retroactis generationibus

fuerat inauditum, et homo qui diaconatus fungebatur officio, militiæ simul post regem duceret principatam. Hic vir industrius, et sæculari præditus sapientia, cum multis ecclesiasticorum honorum redditibus, tum familiaritate regis, quam sic habebat, ut ei potius a quibusdam diceretur imperare quam servire, temporali felicitate supra cæteros mortales nostris temporibus effloreat. Tradita vero nepiti sua in conjugio Amalrico de Monte-Forti, cum honore de Rupe-Forti, qui puellæ de matrimonio obvenerat, tumefactus oblitusque sui, Adelam reginam frequentissimis molestiis sibi reddidit infestam, odiisque crescentibus, rege denique turbato depositus ab honore, pulsatur a curia. Ipse vero veluti quadam arreptus insaniam, regnum turbare totis viribus enititur, et viri in armis strenui, Amalrici dico, fretus auxiliis, patriam hanc bellis accendit. Sed cum suos affectus deducere non posset ad effectus, reversus ad semetipsum, senescalciam, quam jure possidere se dicebat hæreditario, dimisit, et cum rege Ludovico, simulque cum Philippo filio illius, qui jam rex nactus erat, Adelaide regina interveniente, pacificatus est. His per excessum de viro breviter prælibatis, ea quorum gratia talia præsumimus, exsequamur. Dum regia floreret in aula, et illius post regem cuncta penderent arbitrio, Bosonis abbatis S. Benedicti promissionibus illectus, regem, cujus super omnes a secretis erat, de ecclesiis Veterum Stamparum invadit, et suggerit patrem suum, qui apud S. Benedictum sepultus est, de ecclesiis his illi nobili loco prius donum fecisse. Et licet cor regis ad voluntatem suam inclinare tum non posset, Vulgrinus tamen ille familiarissimus amicorum nostrorum, qui inibi præsens erat; vehementer indoluit, et concitus ad nos advolvit, remque sicut audierat enarravit. Stupefactus abbas, et hujus tam gravissimæ quæstionis impulsus molestia, cum apud Stephanum, qui Stampas advenerat, preces inanes effudisset, ad regem se velociter contulit. Assumptisque secum Guidone vicecomite, Vulgrinoque nostro, in claustro Castelli-Fortis tali eum aggreditur oratione: « Scio siquidem, domine rex, quod pietatis vestræ serenitatem graviter offenderim, qui munificentiam vestram velut ingratus jam diu monachos in ecclesiis Veterum Stamparum miserim. Sed nostra non negligentia, sed inopia peperit hunc reatum. Nec vero diu boni hujus dilatio vestram crudescat in iram, vim mihi facio, nostræque paupertatis pro reverentia vestra oblitus, de redditibus nostris inibi victuros monachos ponere dispono. » Hoc argumento rex illaqueatus, quod olim admonuerat ut fieret, dicere ne fieret erubuit, et Stephanum, qui tunc præsens aderat, quatenus hoc opus concederet et laudaret, admonuit, imperavitque. Igitur die Dominica quæ post iustabat, Widoue vicecomite, multisque aliis proceribus pagi hujus comitantibus, in ecclesia Beati Martini apud Veteres Stampas, licet quibusdam clericis murmurantibus, et pene vim facientibus, monachi Mauri-

niacenses intronissi sunt. Id vero quasi quoddam miraculum nostri temporis permaximum fuit. Ut enim in pace hoc opus impleteretur, videbatur impossibile. Sicque quod diu multumque optaverat Ecclesia Mauriniacensis, Dei benevolentia, regis munificentia, abbatis industria, ecclesias Veterum Stamparum quiete possedit. At humani generis inimicus, et omnium malorum instigator diabolus turpissima discordiarum zizania nocte superseminavit, et divino iudicio permittente, quidquid a domino in die monastici tritici fuerat illic jactatum, pene suffocavit. Clerici quippe, quia per vim monachos expellere non poterant, callidis id facere machinationibus aggrediuntur. Cum enim apud Remim, nobilissimam Galliarum metropolim, rex Ludovicus primogenitum filium suum Philippum ungi faceret in regem secumque coronari, et Thomas, loci hujus abbas, cum Bartholomeo S. Martini priore, huic tam celebri interesset conventui, quidam qui præ cæteris signifer odiorum erat, Ilugo nomine, sacerdotis et cautoris in ecclesia illa fungens officio, cum quibusdam suis complicitibus seducendi nactus occasionem, quod dictu nefas est, tendiculas opposuit. Hunc pecunia corruptum, et unius præbendæ promissione, si monachi taliter possissent expelli, in ecclesiam latenter introducunt, ipsis in carnario, qui locus infra septa ecclesiæ illius ossa continet mortuorum, fraudulenter absconditis, monachum, sicut multoties consueverat (erat enim senex, fatuus atque dissolutus) solum cum puero fabulantem, quasi scelus illud operantem, de latibulis egressi corripunt. Igitur homines sic mente corrupti, ut etiam insanire viderentur, fugato humanitatis respectu monachum illico vestibus exspoliant, arreptisque ecclesiæ tintinnabilis populum convocant, infamiam tam intolerabilem disseminant: cæteros omnes monachos tales esse mendaciter exclamant, omnia conturbant. Populus inauditi flagitii novitate percussus vertitur in amentiam, domumque monachorum cum maximis clamoribus invadentes, fustibus alii, alii lapidibus nituntur effringere, monachos in ea commanentes obruere. Sed monachis intra plorantibus et ad Deum vociferantibus, Christus a somno surrexit, et naviculam periclitantem de procellis eripuit, militibus quibusdam loci illius commotis, et effrenem impetum populi repellentibus. Contigit quoque Henricum Senonensem archiepiscopum per Veteres Stampas hebdomada sequenti transitum fecisse. Hostes nostri pontificis adventum curiosius explorant, et per diversa loca vulgi suarumque meretricum turmas præordiunt. Eo villam illam ingrediente, confusus clamor et auribus etiam nos minus diligentium fastidiosus attollitur, monachos turpes et incestos expelleret, clericis ecclesiam suam restitueret. Jam superiores esse videbantur, et auxiliis quibusdam confusi, quos præ omnia nobis fideles esse sperabamus, regem et illius curiam per pecuniam devincere contendunt, ut eorum vota perduceret ad effectus. Denique apud

Pissiacum inter monachos et canonicos in præsentia A regis dies placitii statuuntur. Res hæc tum propter loci hujus inopiam, tum propter infaniam importabilis abbati cæterisque fratribus videbatur. Sed medicus ille qui sic est potens ut sit omnipotens, qui de veneno facere novit antidotum, etiam malis bene utens, comprehensus his sapientibus in astutia sua (ceciderunt quippe in foveam quam ipsi paraverunt), et eos vanis spebus penitus exspoliavit, et nos talibus tribulationibus expurgavit. Abbas namque noster jampridem multis beneficiis archiepiscopum nobis alligaverat, ita ut etiam dum per Veteres Stampas transitum faceret, furentis vulgi detestaretur errores atque clamores, et pene inpresentiarum ab eorum abstineret excommunicatione. Regem vero clericis reddidit infestum et eorum perversitas, et abbatis familiaritas. Convocatis ergo ab abbate apud Pissiacum tunc temporis honestissimis atque famosissimis personis, Sugerio abbate S. Dionysii, qui tunc etiam in aula regia præclarus et optimus caudidicus habebatur, Odone S. Remigii Remensis abbate, qui noster professus erat, et de ecclesia beatorum martyrum Crispini et Crispiniani, quam optime rexit, ad illam celsiorem ecclesiam per Cononem legatum Romanæ Ecclesiæ translatus fuerat; Hugone quoque S. Germani Parisiensis abbate, multa circa regem procerum atque militum residente caterva, postquam ad lucem judicii venit, cœpit expallere proditiōnis impietas: et corporalem etiam incurrisset pœnam, ubi sanctorum canonum restitisset auctoritas. Illi tamen clerici dico carceribus mancipati suppliciter abbatis implorant auxilium, cui nuper tam secure minabantur exitium. Burgenses omnes totumque populum Veterum Stamparum rex iratus Parisius submonet ad justitiam, sperans hinc se maximas pecunias adepturum. Quapropter ingens et intolerabile murmur exoritur, monachos maleficere atque detestari, per abbatem qui versutus erat, et propter eos hunc laborem pati, eos omnes, cum reverterentur, combustum iri. In his horrendis et fœdissimis tempestatibus, Vulgrinus noster extremum diem obiit, et juxta matrem suam in claustro nostro, quod ipse jampridem ædificaverat, tumulatus est. Rex autem illius omnia et ea etiam quæ nobis in elemosynam dederat, (quoniam de familia ejus ortus, et sine hærede mortuus fuerat, in manibus suis assumpsit. Has inter tantas impenetrabilium veluti Thermopylarum angustias abbas tota mente deficiens, disposuit abbatiam dimittere, et ad quietiorem vitam transire. Sed optimi et religiosissimi socii et consilarii sui Garini prioris refocillatus est et consilio et auxilio. Hic Sparnonis honestis et nobilibus parentibus fuit oriundus; crevere simul abbas et ille a pueritia comites individui, et effecti juvenes studendi gratia Stampas devenere. Warinus Alberto tum temporis abbati hujus loci notus et familiaris effectus, quem etiam consanguinitate tangebatur, instigante quodam suo priore, Rogerio nomine, qui po-

stea in abbacia Columbensi clarissima lampas monastica religionis enituit, plus minus xx annos natas, valescens rebus humanis, nostræ militiæ sumpsit armaturam. Thomas, veluti meliore sui parte truncatus, vivere sæculo non potuisset, cum diu vagabundus animo vario anxietatis mentis æstus ferre non posset, Warini sequitur vestigia, gaudens in ordine nostro homine prævium, quem socium semper habuerat. Cum igitur Albertus, hac abbacia dimissa, Columbis remeasset, eos secum abducens ex licentia capituli hujus inibi professionem religavit. Thomas promotus in abbatem nostrum, et remeans ad nos, illum suum unanimum ad nos reduxit. Erat sane Warinus optimis moribus, atque mitissimus, et de mundo totius pene libidinis expertus evaserat. Monachi semitas ingressus, sobrietatis fervidus amator fuit, ita cibo potuque parcus, ut cunctis nostri temporis monachis incomparabilis haberetur. Super hoc fundamentum cæterarum virtutum perfectionem ædificaverat. Præclara pudicitia: vexilla sic erexit, ut conscientia Deo, fama proximo conservata, nemini vel inimico posset esse suspectus. Statura procerus, vultu facieque decorus, verbo moderatus et incessu, quod interius erat exterius sine typo quodamque naturali modo demonstrans, seipsum dabat omnibus exemplar vivendi. Multa verissima de eo dicerentur, nisi quia dum scriberemus hæc, sua nos adhuc illustrabat præsentia. Hujus tanti viri fidelitati atque familiari amicitia: se totum commiserat abbas. Nec mirum. Jam enim tricesimus volebatur annus, ex quo monachum professi fuerant, et nulla unquam inter eos vel ad momentum intercesserat animi dissensio. Illo, sicut in cæteris omnibus tribulationibus, a pusillanimitate abbatem revocante, rursus regi Parisius se præsentavit, et pericula quibus laborabat, vulgique præcipitis insanias cum lacrymis enarravit. At propitia sapientia illa quæ « attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter (Sap. viii, 1), » in ejus manu corda regum sunt, et quæ dicit: « Per me reges regnant (Prov. viii, 15), » Ludovicus rex precibus illius ad pietatem motus, et omnia quæ Vulgrinus reliquerat benigne dimisit, et populum, quem iratus evocaverat, pacificatus lætos ad propria remisit. Sieque, quod omnibus impossibile videbatur, dante Deo, cui omnia possibilia sunt, post horrida nubila tempestatis hujus, felix nobis serenitas prosperitatis arrisit. Unde gratulantibus animis in die solemoni, qui post talia propriæ contigit festivitatis hujus Ecclesiæ, hoc est in octavis Pentecostes, a domno Thoma tunc temporis loci iustus abbate, assensu omnium fratrum, in communi capitulo hæc institutiones factæ et confirmatæ sunt. Institutum est ut anniversarium regis Philippi solemniter annuatim celebretur, et prior Stampensis ad refectorem fratrum, ad pisces scilicet emendos, xx solidos illo die sine dilacione largiantur. Hic etenim rex ecclesiæ huic, quæ suo tempore fundata fuit, munificus existit. Eam namque ab Ebrardo Puteoli

domino, de cujus feodo res erat, c libris emit. Ecclesias Veterum Stamparim nobis dedit, et alia multa regia munificentia largitus est. Similiter et de anniversario Anelli Arenberti filii, fundatoris loci nostri, institutum est. Et eo die prior Stripiniaci x solidos persolvat. Eodem modo et de Garsadonio Anelli filio institutum est. Et monachus Busxeti die illo solidos x persolvat. Similiter etiam de Rainaldo loci istius primo abbate. Et monachus de Mesunꝝ solidos x persolvat. Pro Vulgrino etiam, qui multa nobis beneficia contulit, eadem servabitur institutio. Et monachus de Belosivilla solidos x persolvat. Rogavit etiam in eodem capitulo fratres et Thomas hujus consuetudinis institutor, ut sibi illud idem concederetur, sive abbas, sive ex-abbas moretur. Concessum et confirmatum est. Et monachus de Guillar-villa illo die solidos x persolvat. Eandem enim possessionem cum multis aliis possessionibus nobis acquisivit et ædificavit. Posuit autem in manu prioris totiusque capituli, ut si aliquis negligens vel contumax institutum censum ad refectionem fratrum diebus supradictis reddere dissimulaverit, non expectato abbate, gravior corripatur, et donec denarios persolvat claustrum retineatur. Quisquis has institutiones ausu temerario infringere tentaverit, anathema sit! His ad eorum doctrinam, qui post nos futuri sunt, elicitis, cætera texenda sunt.

Anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi 1129, Honorius II, qui post Calixtum papam super cathedram Petri sederat, Romæ in ecclesia beati Andreæ, quam apud clivum Æmilii Scauri beatus ac præcipuus doctor magnus Gregorius suis sumptibus ædificavit, defunctus est. Cardinales, qui cum cancellario inibi aderant, et Honorio infirmanti assederant, Gregorium quemdam scientia ac religione præclarum sibi præficiunt, et nimis festinanter, ut a quibusdam dicitur, pontificalibus induunt insignibus. Id illius gratia dispensationis factum dicunt, ut Petrum quendam, qui sæculariter ad papatum videbatur aspirare, spe sua frustrarent. Fuit hic Petrus Petri filius, filii Leonis. Leo vero a Judaismo pascha faciens ad Christum, a Leone baptizari, et ejus nomine meruit insignari. Hic vir, quia scientissimus erat, in curia Romana magnificus effectus, genuit filium nomine Petrum, magnæ famæ magnæque potentie post futurum. Ea tempestate inter regem Teutonicorum, qui ex successione Karoli Magni Romanorum patricius erat, et Ecclesiam Romanam illa turbulentissima de investituris orta est seditio. In qua vir ille in tantum armis strenuus, consilio providus, et Ecclesie Romanæ fidelis existit, ut ei cum cæteris munitionibus quæ Romæ sunt, illam quoque quæ illius urbis videtur obtinere similitudinem, in capite Tiberini pontis sita est, papa committeret, et eum præ cæteris familiarem haberet. Hac occasione mirabiliter excrevens quotidie sui melior

A efficiebatur, et divitiis, possessionibus, honoribus augmentabatur. Inter cæteram sobolem, cujus plurima multitudine sexus utriusque a quibusdam Antichristus gloriabatur, genuit hunc Petrum, de quo sermo nunc est, qui litteris traditus, a quibusdam Antichristi præambulus appellabatur. Iste studii gratia Gallias atque Parisius adiit, et cum repatriaret, apud Cluniacum ditissimum atque sanctissimum cœnobium monachilem habitum induit. Aliquantisper inibi regularibus institutionibus imbutus, a papa Paschali II patris admonitione retrahitur ad curiam, et cardinalis effectus tempore Calixti papæ, cum eodem Gregorio legatus missus ad Gallias, Carnoti Belvacique concilia celebravit. Mortuo Honorio, potentissima fratrum suorum familieque quam maximæ numerositate fretus, et Portuensis episcopi cujusdam litteratissimi, et sicut putabatur religiosissimi senis impetu animatus, pontificatus culmen arripit, cleri populi que non parva consuetudine sibi consentiente. Id in Ecclesia Dei seminarium maximi schismatis erat, et ut sæcularis ille historiographus de aliis dicit (2) : Res mala, spes multo asperior. Gregorius autem, qui iuxta consuetudinem præsulatus assumpti Innocentius appellatur, consilii suorum acquiescens, navimque conscendens, a Roma discedens, Pisæ littoribus allabatur, et mox ab illa vicinisque civitatibus libentissime suscipitur. Dum hæc in Italia aguntur, rex Ludovicus archiepiscopos Remensem, Senonensem, Bituricensem, Turonensem, simulque episcopos regni sui et albatas Stampis convocat, communicatoque consilio Innocentium, quia et vita sanctior, et fama melior, et electione superior apparebat, cum omni regno suo Romanum papam sibi que Patrem denuntiat. Ad Gallias descendenti cum Philippo filio suo, apud Floriacum, Sancti videlicet Benedicti super Ligerim situm monasterium, supplex obviam venit, acclinis juxta morem pedem osculatur, ut Christi Petrique vicarium lætus veneratur. Rex Angliæ Henricus, qui tunc in Northmannia morabatur, hoc exemplo provocatus, ut eum videret Carnotum properat, et illum papam suscipiens maximis muneribus honorat. Statutum est in curia hinc ad patricium Romanorum Teutonicorum regem iter dirigere, et de Carnoto statione prima Mauriniacum hospitari. Cumque ab astantibus domulus et amicis nostris, Henrico archiepiscopo Senonensi, et Gaufrido episcopo Carnotensi, loci hujus paupertas ostenderetur et objiceretur, papa noluit precantibus acquiescere, et locum et abbatem affirmat se bene cognoscere. Ipse enim eum suo illo adversario Petro, quando legatione fungebantur in Gallia, hospitium sumpserat apud nos, et diebus duobus satis accurate fuerat procuratus. Contigit abbatem nostrum et Garinum priorem in Aquilina ultra S. Leodegariam ad loculum quorundam eremitarum tum esse. Fratres turbati ex insperato nuntiato tanti pontificis adventu,

(2) Sallust. *Catilina*, ix, 15.

quippe qui importabilis esse videbatur, tum quia id uno solo præcedente die mandaverat, tum quia cum gravi atque maxima multitudinis superveniebat, mittunt velociter ad abbatem qui talia nuntiet, et venire festinet. Abbas autem priorque nocte illa alio ire disposuerant, et cum ante lucem surrexissent, et per unam leugam militassent, miraculum fuit, cum Dei providentia ipsi nuntio, noctis adhuc tenebris durantibus, obviassent. Accurrunt velociter, et jam pene ingredientem Mauriniacum dominum papam suscipiunt gaudenter, procurant solemniter. Altera vero die (nam biduo apud nos mansit) papam curianque abbas supplex adiit, quatenus altare quod erat ante crucifixum consecraret, humiliter postulavit et impetravit. Anno igitur incarnati Verbi 1130, xiii vero Kal. Februarii, a domino papa Innocentio II in ecclesia Mauriniacensis cœnobii consecratum est altare ante crucifixum, in honore S. Laurentii et omnium martyrum Christi. Inter eas venerabiles personas, quæ huic sanctæ consecrationi adfuerunt, venerabiliores fuerunt, episcopi cardinales: Guillelmus Prænestinus, Mattheus Albanensis, Joannes Ostiensis, Guido Tibrurtinus. Cardinales presbyteri: Joannes Crevensis de titulo S. Grisogoni, Petrus Rubens de tit. S. Clementis, Gotielmus de tit. Sanctæ Cæciliæ. Diaconi cardinales: Romanus de tit. Sanctæ Mariæ in Porticu, Hainericus cancellarius, diaconus cardinalis de tit. Sanctæ Mariæ Novæ; Guido de tit. Sanctæ Mariæ in Valata; Adinulfus abbas Farsensis, Bernardus abbas Clararum-Vallium, qui tunc temporis in Gallia divini verbi famosissimus prædicator erat; Petrus Abailardus, monachus et abbas, et ipse vir religiosus, excellentissimarum rector scholarum, ad quas pene de tota Latinitate viri litterati confluebant; Girardus abbas, vir æque et litteratus et religiosus; Saxon abbas S. Luciani de Belvaco. Henricus vero Senoneusis archiepiscopus juxta domum papam in loco capellani fuit. Gaufridus autem Carnotensis episcopus ad populum sermonem fecit. Misit ita cum maximo tripudio peractis, hæc tertia dominus papa cum suo comitatu lætus discessit, ac maximas gratias pro hospitalitate reddens, ad suum colloquium, quod apud Leodium fuit, profectus est.

Ubi Lotharius, rex Alamannorum, patricius ac imperator Romanorum, qui post Henricum illum qui Romæ Paschalem II dolo captum incarceravit, per electionem more gentis illius in Germania regnabat, cum omnibus archiepiscopis, episcopis et proceribus regni sui. Innocentium papam patremque recognoscit, et se cum eo Romam iturum, et in sedem propriam restitutum sacramento spondit. Exinde rediens Innocentius ad Galliam, diuque Antiasiodoro commoratus, cum tempus convocati concilii, quod in festivitate beati Lucæ evangelistæ Remis celebraturus erat, appropinquaret, conciliatio prius apud Turonum Gaufrido Martello, nobilissimo et strenuissimæ indolis adolescente, comite Andega-

vensium, Turonorum atque Cœuomannensium, rursus per Aurelianensem Stampensemque rediens provinciam, sua presentia Parisius illustravit. Ingredienti tota civitas obviam ivit. Sic homo ille et comitate vultus, et affabilitate sermonis intuentium mercabatur benevolentiam. A rege Ludovico filioque ejus Philippo favorabiliter excipitur, et egrediens ab urbe honorabiliter educitur. Ast, ut ille ait,

Omnia sunt hominum tenui pendentia filo.

Inter enim hujus lucidissimam prosperitatis serenitatem, subiti fulguris inopinatus casus obroritur, qui corda omnium suæ nimietatis horrore concuteret, et non minus stuporis quam doloris mentis obtutibus densissimas tenebras offunderet. Philippus namque rex et regis filius amœnissimus puerorum filius, annos plus minus quatuordecim a nativitate, a consecratione vero duos et sex menses habens, dum veluti puer regis et totius orbis dignus imperio, quippe qui fortuna corporis et egregia faciei simplicitate præcunctis mortalibus sui temporis et ætatis eminebat, super velocissimum equum cum quibusdam sequipedis luderet, in ipsa urbe, in angiportu quodam porcus occurrens ex adverso in pedes equi incurstantis irruit, et equum cum assensore super æ dejecit. Comitibus præ timore huc illucque diffugientibus, manibus pauperum personarum ad proximam domum delatus, membris omnibus pene contractis, die sequenti vitæ spiritum ultimum exhalavit. Sic puer ille tener, et in quo regni Francorum spes tota sita erat, horrenda morte tormentatus rebus humanis exemptus est. Credi non potest quantus omnium regem etiam minus diligentium mœror animos invasit. Pater ejus iratus quibusdam Vitcassini pagi proceribus, qui suis imperiis non obtemperabant, de sibi subjectis civitatibus, castellis locisque ad rebellionem opprimendam comprovinciales milites evocaverat. Denique dominum papam Remum profusiscentem, episcoporum, abbatum, litteratorum nobiliumque clericorum grandis numerus, qui sequebatur, ipso die Parisius advenerat. Sic ordinis utriusque totiusque sexus et ætatis multitudinem congregata, luctus intolerabilis et ejulatus sustollitur ad sidera, affectu naturali, ut in re hujuscemodi fieri solet, aliis alios excitantibus, corpus pueri ad ecclesiam Beati Dionysii deportatum ibique sepultum est. Multi de proceribus illius præ nimio dolore pene exanimis facti, ad sua hospitia manibus aliorum deportati sunt. Incomparabilis formæ speciositas, et tam subitæ mortis atrocitas, animis omnium, nescio si dicam, miseriam vel misericordiam ingerebant, et doloribus augmentabant fomenta. Fuerunt qui asseverarent bestiam illam, per quam puer offocatus est, nunquam comparuisse, et ideo aliquam de potestatibus adversariis fuisse, a pluribus æstimatum est. Talis hujus Philippi simplicis et innocentis pueri, peccatis aliorum exigentibus, a præsentis vitæ, sicut reor, inauditus exitus fuit. Cæterum mortis hujus audito nuntio, papa præcordia-

lier permotus, mittit a latere suo ad consolandum regem venerabiles episcopos, Gaufridum Catalanensem, et Mattheum Albanensem, qui ex prioratu Beati Martini de Campis per Honorium papam Romam vocatus, et ad episcopatum fuerat subrogatus. Initar consilium, ut rex quantocius ad concilium properaret, et Ludovicum filium, qui post Philippum natus erat, subrogaret in regem. Igitur rex Ludovicus die Sabbati cum Radulfo Vermendensium comite, qui sibi cognatus et major regis domus erat, multisque Francorum proceribus, concilium ingreditur, tribunal ascendit, domini papæ pedes osculatur, iuxta quem cathedra posita sedit, pauca pro filio defuncto peroravit, omnes ad lacrymas excitavit. Papa vero in regem convertens intuitum, sic orsus est fari: *Oportet, inquit, te, rex optime, qui super nobilissimam Francorum gentem tenes imperium, ad illius summi Regis, per quem reges regnant, majestatem, mentis oculos attollere, et ejus voluntatem per omnia venerari. Ipse enim gubernat omnia qui creavit omnia, et omnium habens scientiam, in universitate rerum nihil omnino vel facit, vel fieri permittit injuste, quamvis multa fiant injusta. Morem habet ille piissimus Dominus, o bone rex! fideles suos et prosperitatibus consolari, et adversitatibus erudire. Sicut enim in sancta Scriptura legimus, quæ ejus Epistola de cælo per Spiritum sanctum ad nos in terra positos directa est, ipse percudit et medetur (Job v, 18), et flagellat omnem filium quem diligit (Hebr. xii, 6). « Ego, inquit, occidam, et ego vivere faciam, percutiam, et ego sanabo (Deut. xxxii, 39). » Ne scilicet homo, qui ad imaginem Dei conditus reatu transgressionis ad hujus mortalitatis tenebras devolutus est, pro patria diligat exilium, sed quantocius redire festinet ad illam, de qua peregrinatur in terris, cælestem civitatem sanctam Hierusalem, cujus fundamenta sunt in montibus sanctis, hoc est in apostolia nostris, quæ sursum est, quæ est mater nostra. Advenæ etenim sumus et peregrini, sicut omnes patres nostri, nec habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus. In ea cum Deo perenniter exsultant, qui carnales hic concupiscentias virenter conculcant. Ad eum filius tuus simplicitatis et innocentie puer emigravit. Tal' enim est regnum cælorum. David, o rex! qui bonis regibus exemplar virtutum fuit, dum filius illius languesceret, gravissime ploravit; postquam vero mortuus nuntiatus est, de cinere et cilicio in quo jacebat exurrexit, vestes mutavit, manus lavit, ad convivium familiarum convocavit. Impossibile enim est non fieri quod factum est, et sciebat vir Deo plenus quantum peccaret, qui divinæ justitiæ vel voto contrairet. Depone nunc igitur hanc, quam tibi carnalis generavit affectus, quam pectore vultuque geris, animi mæstitium, quia qui sibi unum secum regnaturum suscepit, plures qui postea regnare possent tibi dereliquit. Debes etiam et nos consolari, scilicet homines*

A extraneos, et a propriis arduis expulsos, quas tu primus omnium pro amore Dei et beati Petri in regno tuo honorifice suscepisti, obsequiis honorasti, beneficiis onerasti. Reddat tibi Dominus vicem et perpetuam mercedem, domine rex, in illa, de qua gloria dicta sunt, civitate, in qua est vita sine morte, æternitas sine labe, gaudium sine fine. Hujus orationis mirabilis velut antidoto saucium cor regis sanctus apostolicus delinivit. Ac protinus surgens in pedes, oratione Dominica, sicut mos Christianus exigit, dicta sub silentio, pueri defuncti animam absolvit. Dein archiepiscopos, episcopos, abbates, per obedientiam monuit, quatenus sacris atque festivis, sicut erat in conventu, vestibus induti, die crastina, quæ Dominica futura erat, sese repræsentarent, et consecrationi novi regis interessent.

Igitur eo die solito clarior sol illuxit, et rebus agendis suum obsequium ovanter præsentare visus est. Papa mane summo de palatio pontificis egrediens cum suis curialibus et archiepiscopis, episcopis et abbatibus, ad ecclesiam beati Remigii, ubi rex cum filio hospitatus erat, perrexit, et cum magna devotione atque processione monachorum decentissime suscipitur. Ibiq; Romani pontificis omnibus insignibus indutus, ac ut sibi consuetudinis est in sacris magnisque festivitibus, frigidè coronatus, innumera ecclesiastici atque militaris ordinis, plebisque multitudine constipatus, ad ecclesiam matricem, quæ in honore beatæ Mariæ consecrata est, cum puero consecrando pervenit. Ante fores ecclesiæ eos expectabant rex, proceres ejus, archiepiscopi, quidam episcopi, abbates, monachi, canonici, clerici, conscholastici, qui de diversis Galliæ ac Germaniæ partibus ad concilium confluxerant. Intrant ecclesiam, puerum ad altare præsentant, et oleo quo sanctus Remigius per angelicam manum sibi præsentato Clodoveum regem Francorum in Christianum unxerat, puerulum decem annos plus minus habentem cum ingenti tripudio dominus papa eum consecravit. Fuerunt qui dicerent unquam in Francia simul evenisse concilii celebrationem, et ab ipso Romano pontifice factam regis consecrationem. Itaque rex Ludovicus, sumpta post lamentationem consolatione, cum conjuge et filio et curia ad tractanda regni negotia reversus est. Cæterum die crastina domino papæ in concilio residenti per quemdam Magdeburgensem archiepiscopum (3) præsentatæ sunt litteræ a Lothario rege Alamannorum, in quibus rursus et obedientia promittitur, et quod se ad expeditionem (4) cum viribus omnibus regni sui præpararet intimatur. Similiter etiam rex Anglorum Henricus per Hugonem archiepiscopum Rothomagensem, et ornatissimas litteras misit, et fidelem obedientiam promisit. Reges quoque citerioris Hispaniæ, senior Hildefunsus (5), et interioris junior Hildefunsus (6), missis per episcopos suarum provinciarum epistolâ

(3) Sanctum Norbertum.

(4) Nempæ Italicam.

(5) Scilicet Alphonsus VI. Aragoniæ et Navariæ rex.

(6) Scilicet Alphonsus VII, Castellæ rex.

papam saltant, sese filius et obediens denunciant, auxilium contra Christiani nominis inimicos, et regionum illarum invasores Morabites suppliciter efflagitant. Fuerunt siquidem et lætitiæ et admirationi ad id negotium pertinentes excellentissimorum eremitarum Carthusiensium litteræ, quæ per quemdam venerabilem abbatem de ordine Cistiellensi delatæ, et in concilio per Gaufridum Carnotensem episcopum recitatæ sunt. Erant autem Carthusienses in jugis Alpium angelicam degentes vitam, supereminentissimæ religionis et incomparabilis au-

A toritatis viri. Et quoniam nos utilitati posterorum damus operam, epistolam eorum opusculo huic inserere decrevimus. Est autem hujusmodi :

Domino et Patri charissimo et reverentissimo apostolicæ sedis summo pontifici Innocentio, serviet filii Carthusiæ pauperes illam quam mundus dare non potest pacem, suæque parvitatæ devotam servitutem, et licet non necessarium obsequium. Multas ad vestri apostolatus sacras aures preces, ... Reliqua vide inter variorum ad Innocentium epistolas, Patrologiæ, tom. CLXXIX.

PROLOGUS IN LIBRO III HISTORIÆ.

Sicut verbo Verbi humana edocetur infirmitas, non ideo ab aliquo lucerna accenditur, ut in abscondito, vel sub modio celanda ponatur. Et sine dubio divinæ pietatis munificentiæ idcirco justitiæ rigorem mortalibus quibusdam impertit, ut de intimis animæ penetralibus per bonum operum instantiam in patulum prodians, eorum qui in circuitu ambulantes viciosam fortitudinem audaci invectione reprehendere possit. Hinc est, quod divina sapientiâ beatum illum virum secundum morem vulgosi Pharaonis promulgationem, inæmigmatico tenebrose Ægypti fluminis violenter expositum, piæ provisionis intuitu reservari voluit. Cui sacramentis altioribus imbuendo, rubum absque consumptionis passione ardentem ostenderet, per quem multorum signorum nova ostensione inimicantis Pharaonis cor durum et impoenitens emolliret; cui populi diu exulantis onerosum ducatum committeret; ad cuius nutum marinus fluctus cederet, petra percussa contra consuetudinem latices ministraret; quem, repulsa cætera multitudine, in montem evocans, familiaris colloquutionis privilegio insigniret; cui tabulas testamenti cælesti arcano consecratæ traderet, per quem populo veteri toga recenter exuto novas sacrificiorum species ederet, moresque gentis sibi consecratæ bonitatis suæ modulo innormaret. Multa sunt inquam hujusmodi specula, quæ nobis ipsa proposuit. Quæ si humana fragilitas jugiter ante oculos habeat, ex eorum consideratione accipiet quomodo tentationum laqueos fugiat, et ex imitationis vestigiis qualiter in bonorum operum perseverationem assurgat. Igitur cujuslibet sancti hominis in hac vita positi debet conversatio inspicere, ex qua utilis possit imitatio assumi. Ex quo autem terrestris domus hujus habitationis dissolvitur, opus est ut ejusdem memoria obsolescere non sinatur. Sed quamvis cum a sæculo dispensatoria mors absentet, pro religiosis tamen operibus honestæ opinionis ipsam fragrantiam repræsentet. Ego itaque juxta de-

B bilem mei ingenii tenuitatem ordinem historiæ prosecuturus, imprimis abbatis Thomæ facio mentionem, qui etiamsi humani oris laude non recolitur, pro ipso tamen opera ejus loquuntur. Hic igitur Thomas ex humili descenderat femore, sed ipsam naturalem pauperiem redimebat morum non mediocri honestate. Qui cum ferventissime ad Dominicam aratrum manum misisset, et eum post Hugonem ad obtinendum loci hujus regimen cælestis dispensatoris provisio subrogasset, non tantum voluit præesse quam prodesse. Memorque illius dicti prophetici : « *Virga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt (Psal. xxi, 4)*, » et virgum in disciplina tenuit, et baculum in consolatione non dimisit. Tanto discretionis temperamento utraque menti ejus insederant, et juste consulens misericordia et pie sæviens disciplina, ut neque multa asperitate subditos exulceraret, neque nimia lenitate dissolveret. Huic autem viro multimoda divinorum donorum gratia inerat, quem inter cætera sermo scientiæ eminentiori prærogativa ornabat. Ipsius vero scientiæ dono in modo otiosi ferramenti uti volebat, nec fructum emolumentum, quod ex ipso est, in sola ejus possessione constituebat. Tota erat ejus sedulitas circa cultum divinum, tota circa procurationem fratrum. Quid plura? Tempore suo ordinis rigorem viriliter obtinens, ædificia de paucis in plurima, de minimis in maxima transfigurans, non habita sapienter acquirere, acquisita fideliter dispensans, dispensata strictissime conservans, usque in hanc diem celebre nomen adeptus est. Et ut vere dicam, ista laus ei ascripta parva videbitur, si in cordis trutina cum multitudine operum appendatur. Porro ne vini acumen aqua inimista consumat, et modicum fermentum totam massam corrumpat, hæc pauca quæ de ipsius laude præloquimur, inter nostri sermonis rusticitatem et locutionis suæ celsitudinem loco idus (7) habeantur.

Explicit prologus.

(7) d est divisionis.

INCIPIT LIBER TERTIUS.

Eo igitur tempore quo Innocentius, Honorio decedente, ad agendas vices apostolicas recenter promotus, post solemnem concilii celebrationem a Francia repedavit, Guillelmum Pictavorum comitem ad S. Jacobum peregre profectionem aggressum a vera infirmitate detineri, et usque ad mortis difficultatem contigit perducere. Hic itaque cum a Deo provisam fatalis filii occasio (8) propinquasset, et inevitabilem spiritus exhalationem sibi imminere conspiceret, terrarum suarum proceres et optimates accersiens, eos coactitio jurisjurandi vinculo constrinxit, ut filiam suam Ludovico regis Ludovici filio copularent, et terram suam ambobus secundum consuetudinem connubii manciparent. Ipse vero Guillelmus, rebus humanis exemptus, in eadem ecclesia Beati Jacobi est tumulatus. Enimvero prædicti regis filius, nomine Ludovicus, juvenis erat corporis elegantia clarus, morum honestate et religione magnifice præditus, sensus et sapientiæ vivacitate acutus. Hunc, ut ita dicam, sapiens ille artifex inter alios coætaneos suos quasi osculum redolentiorum protulerat, qui futuri in se valoris in ipsa primæ ætatis teneritudine jam manifeste indolem præferebat. Igitur imminente destinatae sibi virginis ductione, pater Ludovicus itineri necessaria præparat, et ut tanta res cito effectui mancipetur elaborat. Imperialis itaque edicti taxatione ubique publicata, militum agmina non parva properanter conveniunt, et ad ampliationem regii comitatus urbes et oppida suorum multitudinem habitatorum emittunt. Inter quos erant præcipui et famosissimi optimates, Theobaudus comes Bliesensis, Radulfus Vermendensis, Guillelmus Niverneusis, Rotrodus Perticensis. Isti ex propria et regis voluntate copiam militum suorum adduxerant, regique ut domino suo honorem et reverentiam exhibebant. Erat etiam inter eos Gaufridus Carnotensis provincie episcopus, scientiæ quidem litteralis non indigus, sæcularium quoque negotiorum dispositor ac tractator famosus. Hunc præcedentes apostolici amicum semper et familiarem habuerant, et pro valoris vel elegantie, quæ præditus erat, magnitudine, totius ei Aquitania legationem indixerant. Igitur iter a Galliis promoventes, Burdegalis veniunt, ibique ad celebrandas regales nuptias celebrioribus apparatus sunt. Nec Ludovico præcedens militum adunatio sufficit, insuper et Pictavorum multitudinem immensam accersit. Inducitur omnibus communis lætitia ex communis domini glorificatione abstracta. Sine mensura et numero omnes se præsentant et exhibent, quasi in Regalium loculorum vacationem unanimiter conjurassent. Quam

(8) *Leg.*: *occatio*, id est præcisio, ab *occa*. rastro, Gallice *herse*.

A multimoda illi expensarum facta fuerit munificentia, vix Tullii ore proferri, vel regalium ferulorum et deliciarum preciosa varietas illa memorabili Senecæ posset memoria comprehendere. Igitur universis Aquitanie pontificibus cum archiepiscopo suo Gaufrido astantibus, Ludovicus est puella nomine Anorde legali vinculo sociatus. Ibiq; uterque est impositione aureorum diadematum insignitus. Ibi etiam Ludovicus fidelitatem et homagiorum pacta accepit, et in proprio habere coepit. Sed quia diem nox premit, et crebro mutantur vices felicitatis humane, fortuna, quæ sibi in magnifica illius honoris gloria hilaris ac læta adriserat, demum vultus sui deceptorium colorem mutavit, et importuno luctu extrema gaudii occupavit. Omnibus enim adhuc illius deliciosæ epulationis plenitudine et lætitia dissolutis, ecce legatus pernici cursu delatus advolat, et Ludovicum regem, qui diu gravi diarrhia laboraverat, vitam Parisius finisse denuntiat. Illius regis vita vel probitas ideo a nobis non exponitur, quia adhuc in mentibus hominum per memoriam scripta esse videtur. Si quis vero infirmitatis illius, qua decubuit, angustiam, vel Christianæ confessionis eminentiam, quam vivens tenuit, moriturus edidit, aut ipsius mortis modum, pretiosum etiam sepulture locum plenius scire desiderat; quasdam lectiones quæ a Suggestio (9) viro sapienti olim in ejus anniversario leguntur, studioso revolvat. Porro nobis ad superiora redeundum est.

C Audito itaque, ut supra diximus, sine patris, tener ille animus novi sponsi sine mensura confunditur, et exuto indumento lætitiæ tunica mœroris vestitur. Eique unius amissio magnum dolorem incussit, quem alterius susceptio valde lætificavit. Et quem conjugalis copulæ inexperta lex in aliena fecerat proficisci, hunc genitilis dulcedinis memoria cogebat in nativa reverti. Communicato itaque cum proceribus et sapientibus viris de necessitate reversionis consilio, omnium sententia et deliberatio est, ut in partes Galliarum festinato se conferat, ne minoribus inhærendo majora amittat. Sed quia mentem ejus conjugalis remordet affectus, aliquem præstantiorem virum providere placet, cui uxoris suæ custodiam regie potestatis præceptione interminet. D Gaufridus Carnotensis episcopus eligitur, eique ipsius dominæ cura et necessitatum provisio ex toto indicitur, quoadusque pro aniborum requisitione ab ipso rege nuntius remittatur. Ab Aquitania itaque Ludovicus disgreddens, quæ inter alias eminentior est urbes, Parisius petit, ibique hæreditati sibi lege debitum regni imperium suscipiens, sine alicujus

(9) Vide apud nos in Suggestio, ad an. 1152.

contradicentis refragatione possidens gubernavit.

Prælibatus vero Innocentius, de cuius electione et aliquantis operibus superiori libro plenius digestum est, a partibus Galliarum secedens, Romam unde venerat intravit. Sed quia Petrus injustus conviciarius maximam partem sibi sociaverat civitatis, in illo temporis puncto plenitudinem debiti sibi honoris adipisci non potuit. Imo quodammodo bipertite apostolicæ dignitatis culmine, Innocentius ecclesiam Beati Petri, in qua divini sacerdotii dignitas pendebat, solus per se obtinuit, Petrus vero Lateranensis palatii sedem, ad quam imperialis celsitudo pertinet occupavit. Exinde cœptæ venenatæ illius dissensionis jam manifestior ubique amaritudo diffundi, et tota civitas evidenter odiosi schismatis rivulis dissipari. Jam nunc verum videbatur illud rusticarum proverbium : « Difficile est, ut unus habitaculi circulus lupum simul et agnum contineat. » Porro quia illa discissio nisi cito finem susciperet, populo, urbi, dignitati, maximi damni occasio fieret, Innocentius violentiæ locum præbens, saniori consilio accepto, Pisam se contulit. Erat sane in illo persecutorum tumultu Engolismensis quidam Girardus nomine livoris incitamentum, radix peccati, malitiæ nutrimentum. Huius hominis fretus suffragatione Petrus honorem illum arroganter rapuerat, et iniquitatem, quam per illum sine ratione inchoaverat, ipso instigante ducere ad perfectionem volebat. Girardus iste multos quidem jam annos excesserat, sed adhuc iniquitas potissimum in illo florebat. Illi semper jurgia et dissensionem placuerant, et expulsis omnibus bonis affectibus ejus animum quasi jure hæreditario possidebant. Tali itaque vitio in consuetudinem adducto jam carere non poterat, quia mala opera sua, quod ultimum est malorum, amabat. Et idcirco ex hoc vitio in quo diu jacuerat, abluî difficile erat, quia non inquinatus, sed infectus erat. Illic ergo quia Petro ejusque complicitibus, iniquitatem suam pravis admonitionibus malitiose afflicuerat, eos contra Innocentium semper acriores reddebat. Innocentius autem tandiu Pisæ demoratus est, quoadusque Petrus apostolicæ sedis dignitatem morte terminante reliquit. Et tunc Romam rediens, et suæ et alterius partis favore et acclamatione honorifice susceptus, et in summi pontificatus honorem gloriose est sublimatus; et quod prius ex parte tenuit, ex toto possidere perfecta et integre cœpit. Qui post illi usque inter ipsum et Petrum fuerat altercationis placationem universalis Ecclesiæ principale concilium Romæ aggregat, ut in ipso imminentes Ecclesiæ necessitates decenter ordinet et disponat. Facto igitur incomparabili omnium prælatorum conventu, ipse ut erat habitus pretiositate excellentior, ipsius etiam faciei aspectu aliis reverentior : ut etiam doctrinali litterarum scientiâ eminentior, de rebus quæ opportuniore videbantur tractaturus, inter alios assurgens ita exorsus est. Ad eos, inquit, sermonis mei summa ex toto dirigitur, qui non semen Chanaan. sed hæredes sueciales

A estis, et filii Excelsi omnes. Qui pro divinæ geniture signis armillam continentia, baculum rigoris et justitiæ, annulum perfectionis a vero Juda suscipientes, ea per discretionis modum in brachio, in manu, in digito gestatis, et qui unus cum Deo spiritus effecti, nihil aliud sapitis. Vos, inquam, quorum astuta provisio super curam animarum invigilat, quibus ipsius authenticæ nuncupationis dignitas proprietatem operationis inoculat. Nostis, quia Roma caput est mundi, et quia a Romani pontificis licentiæ ecclesiastici honoris celsitudo quasi feudalis juris consuetudine suscipitur, et sine ejus permissione legaliter non tenetur. Scitis etiam, quia ejus proprium est, ut dissidentes pacifcet, et confusa sapienter disponat et ordinet. Porro, impossibile est, ut unquam in barbam descendat, si in capite non redundat. Debile namque caput totum dat debile corpus. Neque in usu est, ut quemlibet ægrotum ille medicus curet, quem ejusdem infirmitatis cruciatus tenet. Et si a Deo per malitiam amantissimum pontifex summus disjungitur, vix effici potest ut per eum Deo alii reconcilientur. Igitur quotiescunque revertens hostis contra pacem a Deo in terra hominibus bonæ voluntatis datur, et adversus canonice instituta venenosum caput conatur attollere, toties ab illa ferri maliere, quæ a Salomone commendatur, zelo justitiæ conteri debet, ne si primo aut secundo conflictu impune superaverit, perniciosius postmodum insolescat. Longe etenim ante nos dictum est, venena invidia posse quidem ratione superari, sed difficile conquiescere. Quæ dum sæpe auditu percepta cognovimus, nunc ea tamen ipso effectu manifestante experiri sumus. Et quod sine lacrymis dicendum non est, eo usque servati sumus, ut viderimus fas omne calcari, potestate pro jure uti, patriæ leges solvi, negari jus viventibus, pacem civibus, divini cultus observantiam prævaricari. Oportuerat denique uberiori quadam deploratione et miserrimo ejulatu prætere nos sanus quoddam maternæ solemnitatis, et velut quædam exsequia prosequi divini mysterii intermissa obsequia, provocante nos præsumptuose quorundam inobediens, qui non intelligentes mensuram suam : sed sicut Nemroth quondam confusionis turrem contra Dominum erigere conatus est, sic isti contra Deum, quia Spiritus sanctus Deus est, et adversum christos ejus cervicostatis suæ profanum tumorem moliti sunt attollere, et segregati inter se diversitatibus errorum, quasi per dissonantiam linguarum ab unitate Ecclesiæ divisi, in Spiritum sanctum offenderunt : quia unitatem cum fratribus non tenentes, charitatis gratiam privati sunt. Qui enim Ecclesiæ non diligunt unitatem, non habet Dei charitatem. Verba siquidem Augustini testantur, quoniam quisquis a Catholica Ecclesia fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se vivere æstimet, hoc solo scelere quod a Christi unitate disjunctus est, non habet vitam in se, sed ira Dei manet super eum. Eorum igitur qui tales sunt, improbanda temeritas nostrilivoris, imo justæ indignationis incentiva causa extitit, qui ruptis divinæ ordinationis vinculis, sacerdotalis reverentiæ curam non habentes, tauti

nominis auctoritatem, et spiritualis gratiæ potestatem prostertere, et annihilare tentaverunt. Eo per se ascendentes, quo nec canonicarum auctoritas institutionum procegit, nec rationabilium virorum voluntas permisit. Igitur quia præcepta divinæ legis, et sanctorum canonum irrefragabiles sanctiones ferraamenta fuerunt in pace Ecclesiæ, arma esse debent in tempore belli. Et quæ diu intacta remanserunt, in tam exitiali necessitate festinanter arripienda sunt.

His et hujusmodi assertionibus dominus apostolicus cæteris prælatis divini sermonis favos imperuens, omnibus propatula ratione ostendit quod Petrus Leonis non aliorum assentatione, imo rapina se apostoli Petri vicario fecisset æqualem. Cunctisque religiosi viris, quibus illud detestabile schisma displicuerat, verbis ejus cum magna laude unanimitè acclamantibus, respondit: *Unde quia inordinatæ personæ inordinato sunt decreta, quodcumque ille statuerat destruimus, quoscunque exaltaverat degradamus, et quotquot consecraverat exordinamus et deponimus. Et quicumque per Girardum Engolismensem ad altaris officium accesserunt, apostolica auctoritate interdiciamus, ne ipsum impleant, et in illo ordinis gradu perenniter demorantes, ad superiorem non ascendant.* His dictis, singulos quos reos cognoverat propriis nominibus exprimens, eisque cum indignatione et jurgio exprobrans, pastorales baculos de manibus violenter arripuit, et pontificalia pallia, in quibus summa dignitas consistit, de humeris verecundose abstraxit. Ipsos quoque annulos, in quibus ad ipsos pertinens Ecclesiæ desponsatio exprimitur, sine respectu misericordiæ abstulit. Gaufridus etiam Carnotensis episcopus, ut supra dictum est, totius Aquitanie legatus, accepta domini papæ præceptione, omnem Gallie regionem, ipsius quoque Aquitanie, audiose circuiens, omnia sanctorum ecclesiarum altaria, quæ vel Girardus ille seditionis auctor et obtentor, vel Gilo Tusculanensis episcopus, aut eorum complices, chrisimalis unctionis benedictione in illius odiosi schismatis tempore consecraverant, propriis manibus dissipavit, nec relinquens lapidem super lapidem, quem non destrueret, solo funditus adæquavit, et ratione dictante alia eorum loco restaurare curavit. Ab illius prædicti concilii speciali conventu abbatem Thomam pro cujusdam necessitatis eventu contigit absentari. Unde et assumpta occasione ab archiepiscopo Henrico suspensus est, quamvis rex Ludovicus eidem archiepiscopo pro illo excusatorie epistolæ suffragium delegasset. Sed post aliquot diurnum evolutionem, quidam ecclesiæ monachus Bartholomæus nomine, sapiens, et nobilium prosapia oriundus, Archiepiscopum adiens, et tam precum inquietatione, quam rationis demonstratione enm placabilem abbati reddens, ut iterum pastorale officium exsequeretur, ab eo meruit impetrare. Revertens denique quod egerat nuntiavit, omnesque Mauriniaci monachos valde lætificans, Abbatem locum suum recuperare coegit. Erat vero idem Bartholomæus Veterum Stamparum tunc tem-

poris prior, et cum impetratione veniæ erga abbatem in illo itinere ab archiepiscopo petiit ut redditus ecclesiæ S. Martini, qui determinatus tunc ad vi libras erat, usque ad xv. libras augmentaretur, quod et ab ipso libenter obtinuit. Abbas autem frequentim molestiarum quæ illatæ fuerant injuria fractus, tuncquæ insurgentium negotiorum et persecutionum violentia desolatus, non diu in reddito honore permansit quoniam cujusdam Odonis professi nostri tunc Sancti Remigii abbatis consilio pravo infatuatus, sine acceptione pontificalis licentiæ, sine conventus sibi commissi assensu et permissione, abbatiæ suæ curam deserens, apud Sanctum Martinum de Campis, quæ ecclesia rigore ordinis tunc famosissima erat, gratia secretioris vitæ, et spiritalis quietudinis appetendæ secessit. Thoma igitur a monasterii hujus regimine taliter circa mediam Quadragesimam absentato, diu sumus pupilli absque patre, et mater nostra quasi vidua. Audiens vero rex Thomæ eliminationem, abbatiæ desolationem, et futurum nisi cito subveniretur ordinis detrimentum, ne ecclesiam provisoris solertia nudatam onus indigentia, vel importuna pauperies defatiget, ut efficaciam nostræ negotiationis electionis approxinet, magno studio promaturare satagit et indulget. Qui licet juxta sæculares, qui lippus sunt, oculos, operam daret operi pio, non tamen juste, et ad nostræ Ecclesiæ honorem ab ipso fiebat ipsius operis executio. Abbatiam enim liberam, et a tempore avi sui per liberalitatem Wulgrini ab omni obnoxietate emancipatam, in illo jam proximæ electionis articulo potestativæ coactionis distractione ad hoc tentavit pertrahere, ut monachi nostri in electione sua liberam vocem non haberent, sed ut subjugales abbatem, qui per manum aliorum et considerationem eis esset impositus, susciperent.

Hujus igitur violentiæ causa explendæ, mittuntur ad nos Odo S. Remigii, et Joscelinus S. Petri Milledunensis abbates, et hi secum litteras regis voluntatis indices asportabant. Voluntas vero regis hæcerat, ut quemcumque monachum de conventu beati Martini nobis nominassent, excluso omni dilatione ausu loco Thomæ subrogaremus. Jamjam venerat tempus ad implendum regis imperium acceptabile, sed non ad honorem nostrum dies salutis. Jamjam de eligendo tractabant, cum Rex summus, cui servire regnare est, terreni regis ordinationi suam prætulit, et quod fieri præceperat eventu subito turbavit. Allatæ sunt enim in præsentia abbatum Senonensis archiepiscopi nobis utiles litteræ, quæ electionem, si faciendæ esset, interdicerent; si facta, ad nihilum deducerent. Continebatur quippe in illis litteris justa et rationalis ejusdem archiepiscopi querimonia, super hoc quod Thomas abbatiæ regimen, quod per ipsum acceperat, sine ejus licentia, sine fratrum sibi suppositorum acclamatoria consensione subito stulte et inconsulte reliquerat. Hujus archiepiscopi tunc temporis erga nos maxima

benevolentia erat, et ideo etiam rege nobis adversante, partium nostrarum utilitatem fovebat. Secundo dirigit rex ad nos amplæ famæ personas, Natalem cancellarium suum, Rasbacensem abbatem; Alvinum Atrebatensem episcopum, magistrum Hugonem de S. Victore in litteraturâ, magistros etiam plurimos excedentem, gravi præceptione interminans, ut ad illorum discretionem nostra electio penitus pendeat, et ut illorum considerationi noster conventus obtemperare non negligat. Nos vero lineis oculis quid nobis necessarium esset inuentes, propalavimus nos non esse filios ancillæ, sed liberæ, et contra contrariam opinionis suæ valentiam procedentes, ora eorum, ut ita dicam, præloquendo obstruimus, quasi pari conclamantes assensu, nos Macharium priorem de Longoponte in abbatem et Patrem nobis eligere. Prior autem ille nepos erat Alberici Ostiensis episcopi, in quo adeo probitatis et sapientiæ pullulaverat, et usque ad perfectionem excreverat ramus, ut regi et optimatibus Franciæ familiaris haberetur.

Tali igitur ac tanto viro a nobis electo, quia magnæ erat auctoritatis, qui pro coactione venerant non ausi sunt aliquatenus refragari. Sed quem pro adipiscenda libertate assumpseramus, ipsa conservata accepimus. Transfretato igitur tanti periculi pelago, æmulos nostros, ut ita dicam, in mari confusionis pudore oppressos submersimus, et præsentantes regi electionem factam, assensum benignitatis suæ accepimus, ipso magnis præconiis attollente nostri valoris vivacitatem, et libertatis solitæ invincibilem defensionem. Notificata est iterum archiepiscopo Senonensi nostra electio, sed non potuit ab ipso extrahi factæ electionis concessio. Iterum namque objecit quod Thomas a curæ pastoralis officio per ipsum absolutus non fuerat, et ideo nullus in eius loco ordinari et substitui regulariter poterat. Igitur cum iterum ad regis notitiam hæc processissent, nolens laborem ecclesiæ, quem finitum esse putaverat, secundo iterari, mandavit Thomæ ut patrino suo, ne diu vexari Mauriniacenses taliter pateretur, sed pergens Senonas curam pastorem in manu archipræsulis absolutus relinqueret. Thomas itaque a priore S. Martini Senonas ductus, cœpit super dimissione sua cum archiepiscopo agere. Cumque curæ pastoralis ministerium, quod per baculum acceperat, per librum reddere voluisset, renuit Henricus, dicens quia sicut facta fuerat regiminis per cambutæ traditionem susceptio, ita seret per ejuſdem redditionem dimissio. Quod et factum est. Illo itaque a monasterii nostri gubernatione hora eadem excluso, duo ex monachis nostris, qui in præsentia erant, Landricus scilicet et Robertus, electionem de domno Machario factam archiepiscopo præsentaverunt. Quo audito, archiepiscopus in risum applaudens dissolvitur. Cum Thomas, inquit, usque in hunc diem Pater vester exstiterit, qua ratione alium eligere præsumpsistis? Et nunc ipsam electionem, quam irritam apud nos esse per litteras

A *innotuimus, nobis quasi auctorizabilem præsentatis? Scitote quia huc usque laboris vestri series in vanum impensa est. Amodo libera potestate utimini, ite, et secundum institutoris vestri regulam electionem facite.* Hæc prætaxati monachi audientes, ad nos cito repedare festinant, et quæ ipsis archiepiscopus intimasset, capitulo communi renuntiant. Accersitis iterum ad consilium ecclesiæ sapientioribus, quo facto sit opus discutitur. Et ut ita dicam, conventus noster telam quam inceperat filo non alternato orditur. Electioni de Machario factæ omnes consentiunt, et ipsam elongata omni mutabilitate stabiliant. Prælibatos itaque monachos Cluniacum mittimus, et ut ab abbate loci illius Macharium a iugo obedientiæ absolvi et emancipari postulent intimamus. B Qui susceptam legationem implentes, Cluniacum veniunt, et de re pro qua jurant litteras suscipientes revertuntur, archiepiscopum pro benedictione abbatis expetunt, litteras emancipatorias postulanti ostendunt. Quibus lectis, non inveniens archiepiscopus perfectam in ipsis emancipationis demonstratam, benedictionem distulit, ne forte si subjugatum benediceret, inde majorem nobis quam suscepimus tribulationis vexationem inferret. Remandavit igitur nobis, ut perfectiorem emancipationem ab abbate Cluniaci expeteremus, asserens se nunquam ei benedictionis consuetudinem impensurum, nisi plenius a iugo obedientiæ cognosceret absolutum. Indicitur iterum Roberto Brugerensi itineris huius obedientia. Qui acceptis regalibus litteris, comitantibus secum Petro regis capellano, et magistro Simone de Pissiaco, quos pro quibusdam negotiis Romam rex dirigebat, Cluniacum venit. Litteras igitur ad suæ voluntatis deliberationem factas accipiens, ad archiepiscopum detulit, quarum integritatem archiepiscopus amplexus est. Ductus igitur domnus Macharius Senonas, benedictus ab illo solemniter, et pastoralis officii commissa cura, ad nos relegatus, et solemniter a nobis processione receptus est.

C His diebus acciderunt quædam representationis elucidatione digna. Clerici enim Veterum Stamparum solitam venenati cordis, quam semper post monachorum introductionem habuerant, vesaniam evomentes, in vigilia sancti Martini in monachos nostros audaci refragatione insurrexerunt, ex quibus alios inhonestis et turpibus verbis, alios etiam verberibus affligerunt. Demnus Macharius tunc Romam profectus erat. Ad quem prior legatum dirigens, omnia prout acta a clericis fuerant ei intimavit. Qui ut clericis malefactorum suorum occasionem penitus a radice auferret, apostolicum super illorum ab illa ecclesia eliminatione privilegium in illo itinere acquisivit, et ita eos, vellent nolent, sagaciter expulit. Privilegium etiam de institutione confraternitatis secum attulit. In illis quoque diebus Henricus Senonensis archiepiscopus finem vitæ sortitus est, succedente sibi Hugone venerabili tunc illius Ecclesiæ præcentore. Tunc temporis etiam

Ecclesia Bituricensis sui pastoris defunctione non mediocriter desolata, gravis et importuni schismatis morbo insolente concussa est. In tantum vero discordiæ hujus malum processit, ut usque ad apostolicum et Franciæ regem perveniret. Quidam enim prædictæ Ecclesiæ clerici, assentiente rege, Cadurcum quemdam sibi volebant præficere. Altera pars illorum Petro, Haimerici Romani cancellarii consobrino, prærogativam illius honoris affectabant. Papa vero cancellarium diligens, contribulem quoque suum pro ipso diligebat. Unde et ipsi consecrato in archiepiscopum suum integre auxilium impendebat. Et licet contra regis voluntatem ipse præficiendus esset, ipsum misit Bituriges, Cadurcum vero omni ecclesiastico honore privavit. Videns rex voluntatem suam ad efficaciam non potuisse pertinere, non modico fremitu iræ concussus est, et quasi in auctoritatem apostolici volens indignationem conceptam retorquere, Petro totius terræ suæ introitum interdixit. Innocentius vero gladium ecclesiasticum in ultionem exerens, per omne regis dominium divini celebrationem officii interdixit. Hujus autem discordiæ malum omnibus diebus vitæ suæ integre dulcorari non potuit. Unde et contigit domnum Macharium causa pacificandi Romam profectum, per cardinalium intercessionem plurima impetrasse, sed ad reconciliationis gratitudinem nec precibus nec muneribus attingens, reversus est. In qua regressione detulit æcum quoddam privilegium, omnium aliorum abbatum acquisitionem continens, ita ut in illo pene singillatim cuncta numerarentur, quæ majoris auctoritatis erant.

Per hunc Macharium multa ecclesiæ nostræ bona evenisse certum est, e quibus aliqua hic interpolare dignum duximus. In prima igitur, de qua jam diximus, regressione à Roma, attulit secum partem crucis Dominicæ pretiosi metalli fabri factoriâ superdactione veneranter opertam. Attulit et tria pallia pretiosa, ex quibus quædam indumenta composita sunt. Augmentata quoque est ab ipso hæc ecclesia religionis et Cluniacensis ordinis institutione, rerum quoque exteriorum sagaci et provida dispensatione. Prædictus autem papa Innocentius debitum humanæ conditionis exsolvens, Romæ defunctus est. Cujus honori subrogatus est Cælestinus, qui alio nomine magister Guido de Castellis nominatus est. Hic vero prælatione illa dignissimus erat, quoniam ei tria, quæ inter homines pene habentur præcipua, simul confluerant, celebremque magistrum reddiderant: nobilitas scilicet generis, mentis industria in omni statu æqualis, litterarum quoque, quarum doctrinæ intantissimus fuit, scientia multiformis. Ad hunc rex noster legatos pro pace ineunda misit, quam ita dulcissima impetratione obtinuerunt, ut in conspectu illorum multorumque nobilium, quorum frequentia Roma fremere solet, benigne assurgeret, manumque elevata signum benedictionis contra regionem hanc faciens, ipsam a sententia interdictionis absolveret.

A Mors vero nemini parcens tantum pontificem septimo infulationis suæ mense sæculo præmatura abstractione eripuit. Quo ergastulo carnis exuto, substitutus est in papam Lucius, Girardus de Sancta Cruce qui et ipse strenuissimus erat; sed et morte citius præoccupatus est. Hic diversarum Ecclesiarum statui consulere volens, duos legatos a latere suo mittere curavit, Albericum Ostiensem in Franciam, Haimerum Tusculanensem in Angliam. Qui ea quæ pernicioso erant evellentes, et quæ utilia ædificantes, invenerunt abbatiam beati Benedicti in pernicioso statu positam, tam monachorum levitate, quam pastorum assensu. Cupientes igitur humilitate piæ subventionem in opportuno tempore suffragari, abbate qui illi præerat ab ipsis deposito, transtulerunt domnum Macharium ad illius statum juxta Cluniaci consuetudinem viriliter innormandum. Absolventes ergo nos ab illius obedientia, licentiam nobis et facultatem Patris eligendi dederunt. Nos vero spiritus consilii, quam super hoc nobis attulerat, intimationem sequentes, elegimus Thevinum Argenteoli priorem, multimoda sapientiæ laude famosum. De quo sine mendacii ambiguitate possum affirmare quia in omni tempore suo non est in Francia elegantior et speciosior visa persona. Hanc electionem cum rex et prædicti episcopi confirmassent, domnus Thoinus Senonas profectus, et a Gaufrido Carnotensi episcopo, qui archiepiscopo absente ejus in officii executione vicarius esse solet, benedictione solemniter sublimatus est.

C Prænominatus autem papa Lucius parvo tempore, quinto videlicet mensium in prælatione expleto, res sublunares inevitabilis passione eclipsis reliquit. Cujus successionem obtinuit Eugenius, qui et Bernardus Pisanus, tunc temporis Claravallensis monachus, vir continentissimæ conversationis et vitæ. Abbas vero noster primo exaltationis suæ anno, quid sibi esset necessarium prævidit, et aliquantam pecuniam congregavit, quæ et eum ab onere paupertatis defenderet, et expensarum usibus sufficienter serviret. Secundo autem anno ecclesiam nova apertura novique laquearis tabulatu insignivit. Similiter et de dormitorio egit. Huic namque viro in dispensandis ecclesiæ rebus tantam gratiam virtus divina contulerat, ut quod alteri difficillimum esset, ipse ad efficiendum levi penderet, et quidquid molimine subtilis intellectus conceperat, mancipare affectui sine dilationis obstaculo satagebat. Unctio ergo Spiritus sancti, in cujus præceptis ab ineunte ætate delectatus fuerat, eum docebat de omnibus, ut et ordinem statutum firmiter servari faceret, et exteriorum operum strepitu superari more insipientis non posset. Cujus providentia cum domui nostræ nonnulla bona asciverit, quædam præcipua placuit hic referre. Infra muros igitur abbatias aulam nobilem cum quibusdam appendiciis magno sumptu ædificavit, apud Veteres Stampas aliam optimam, apud Firmitatem alteram mediocre, quartam apud Stripiniacum nominatis omnibus præcellentem.

Præterea emit decimam Gomarville, terranique dimidiæ carrucæ arabilem, cum multis aliis, quæ ideo narrare supervacuum esse duximus, quia Cartularium representantibus litteris apud nos determinata habemus. Si autem ad necessaria monasterii recurritur, ipsum calicibus, libris, casulis, cappis, palliis, multisque aliis ornamentis decorasse cognoscitur. Primo vero quo nobis præfuit anno, Thomas, qui quondam nobis Pater extiterat, apud Columbense monasterium commorans, ad diem est pertractus extremum. Quo etiam anno dominus Theoninus abbas regem apud Aurelianum commorantem adiens, ut privilegium quod Pater suus ecclesiæ nostræ dederat, præcepti sui astipulatione stabile ex sua parte faceret, petiit, et quod petierat impetrans, præceptum illud, quidquid pater suus dederat vel concesserat amplectens, secum detulit.

Eodem quoque anno Edessa civitas ab inimicis crucis Christi, nostrorum dormitante providentia, capta, Saracenorum dominationi repente accessit. Unde et eos qui in regione Hierusalem adiacente manebant, doloris immoderata angustia usque ad intima percussit. Venerunt ergo ab Antiochia et Hierusalem in nostram regionem legati a primoribus partium illarum missi suppliciter exorantibus, ut Francorum invincibilis probitas periculum quod evenerat emendaret, et futura repelleret. Audiens rex noster, ut erat piissimus, miseræ transmarinorum condoluit, et ut concepta inde pietas fructum aliquem afferret, celsiores regni sui in Pascha apud Viziliaicum, ut exigebat necessitas, convocavit. Omnesque pio modulo alloquens, solitamque Francorum probitatem commemorans: *Magnum, inquit, dedecus nobis emerget, si exprobrari cæperit Philistæus familia David; si possidere cæperit gens dæmoniaca, quæ gens cultui divino dedita tempore longo obtinuit: si canes mortui vividam probitatem deluserint, maximeque Francorum, quorum virtus etiam inter vincula libera fuit: quæ in quantalibet necessitate aretata, contumeliam etiam illatam pati non potuit, quæ amicis in tempore opportuno adiutorium prompte tulit, inimicos etiam post mortem persequi non cessavit. Non insolescat igitur ipsa virtus, sed amicos Dei et nostros, transmarinos scilicet Christianos, subventu virtuosos relevet: inimicos autem viles, nec etiam hominum nomine dignos, gravi persecutione deturbet. Eamus, viri virtutis, resistamus idolorum cultoribus, proficiscamur ad loca quæ Dei hominis pedibus calcata olim fuisse cognoscimus, in quibus etiam passus est quæ ejus præsentia et corporali visitatione digna fuerunt. Exsurget autem Deus nobiscum, et dissipabuntur inimici ejus, et fugient qui oderunt eum a facie nostra. Confundentur, inquam, et convertentur retrorsum omnes qui oderunt Sion: si viriliter egerit*

probitas nostra, et a Deo non recesserit confidentia nostra. Magnam super hoc scitote jam mihi devotionem incumbere. Unde et vos obnixè deprecor, ut meam studeatis voluntatem vestro comitatu et auxilio robore. Multis igitur eorum qui convenerant cordetenus influxus est sermo regis. Quapropter assumptis cum ipso rege crucibus, Hierusalem post tempus modicum tetenderunt. Famosiores autem inter omnes qui cum rege hujus itineris angustiam subierunt, fuerunt hi: Alamannorum imperator Henricus, Robertus frater regis, Meldensis comes Henricus, comes Flandriæ Gaufridus [leg. Theodoricus]. Aluinus episcopus Atrebatensis, Giraudus episcopus Lingonensis, Gaucherius de Monte-Gaii, comes de Warena, Rainaldus Tornedorensis, Manasses de Bullis, Eurrardus de Bretolio. Rex autem volens tutelam regi sapientis consilio disponere, congregare fecit apud Stampas Franciæ primores, ibique ipsius regni provisionem Sugero abbati S. Dionysii commisit, viro in sæcularium causarum dispensatione nulli secundo, titulo etiam scientiæ litteralis præclaro; Radulfo etiam Viromandensium comiti consanguineo suo. Priusquam vero rex proficisceretur, Eugenius papa quod Dei inspiraverat spiritus persuasione solidaturus in Franciam venit. Cujus benedictione lætificati, iter illius piæ peregrinationis statim aggressi sunt. Dominus vero papa Remis celebrato concilio Parisius venit, ibique aliquandiu demoratus est. Post.... niens in ipsa urbe diebus aliquot.... ut tantum decebat virum, amplissime ab.... fierent, Gallicanæ multum ex hoc gravatæ sunt Ecclesiæ. Noster quoque abbas in ipsius procuracione xx libras submonente archiepiscopo Senonensi attribuit. Postea dominus apostolicus repatriare in patriam volens, omnes qui regnum ante regis reditum inquietare auderent, anathematis sententiæ subdidit. Rex deinde noster cœptum iter laboriose, sed non sapienter prosequens, consilia non recipienda recepit, et non tritam viam ambulans, pedibus spinas infigendas non cavit. Unde et vastato exercitu, debilitatisque viribus, tandem Hierusalem vix pervenit. Ubi per unius anni spatium et eo amplius commorans, nihil utile, nihil memorandum, nihil pl.... Franciæ dignum agere potuit. Unde et obscuro a.... transmarinis partibus iter mo.... ipsamque recessu suo vultu..... Quarto autem post..... abbas noster Thevinus tunicam carnis corruptibilis exspoliens, ante altare abbatiæ sepultus est, tanto majori a Deo donandus et glorificandus munere, quanto in ornanda ejus sponsa studiosius cognoscitur laborasse.

Pater sancte, vale, tibi donum spirituale.